

ΙΑ02

ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

Μεταλλουργία–Πρώιμη Εποχή

Χαλκού 3.200 – 2.000 π.Χ.

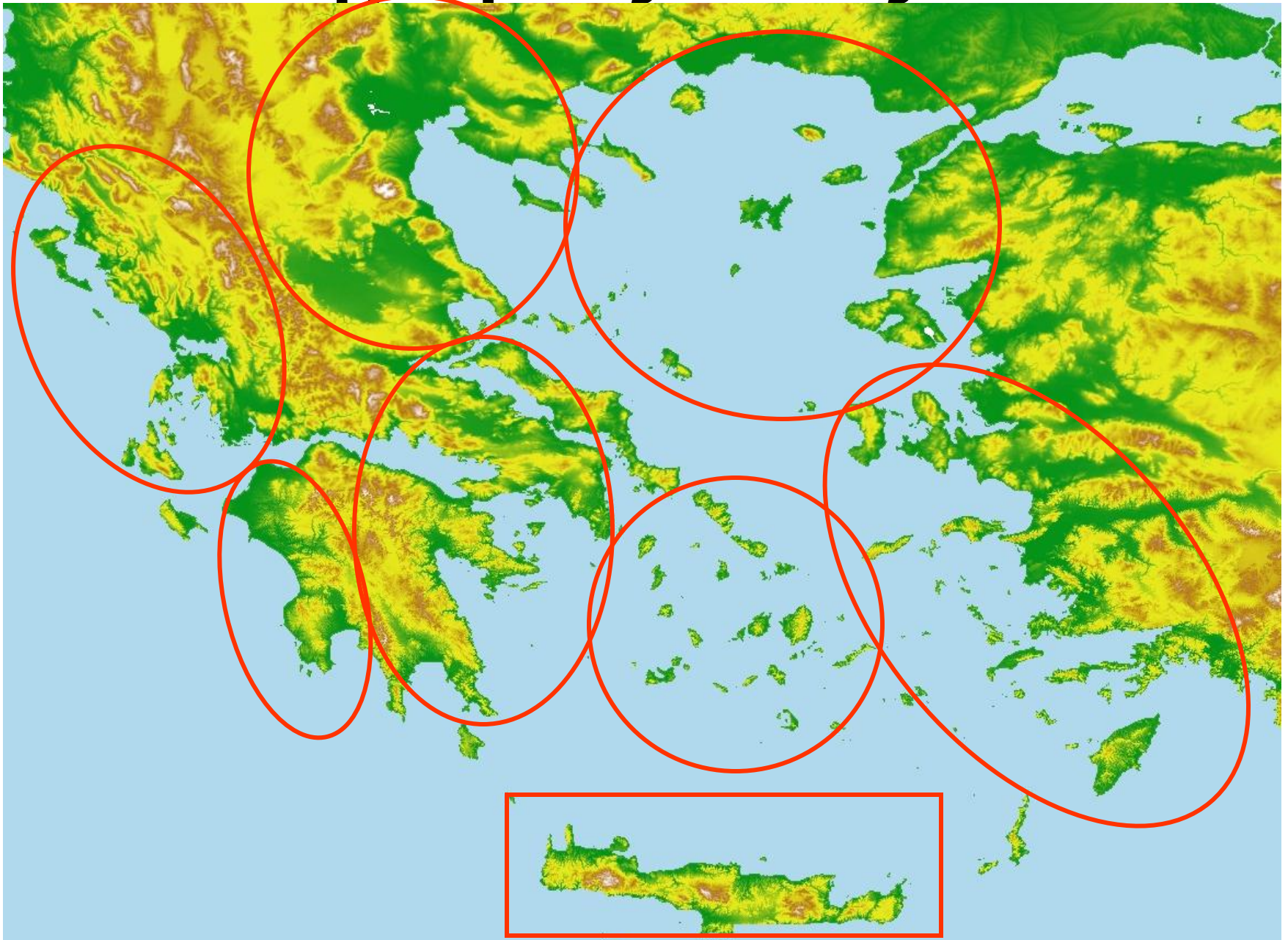
Αντίθετα με την Νεολιθική , στην Πρώιμη Χαλκοκρατία επισημαίνονται:

- 1) συχνότερες μεταλλουργικές δραστηριότητες.
- 2) παραγωγή περισσότερων μεταλλικών αντικειμένων.
- 3) η μεταλλουργία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την καθημερινή ζωή και οργάνωση των κοινωνιών της ΠΧ:
 - α) αποτελεσματικότερα εργαλεία => καλύτερες επιδόσεις σε γεωργία, οικοδομική, κατεργασία ξύλου και λίθου.
 - β) αποτελεσματικότερα όπλα => αλλαγές στον πόλεμο και στις οχυρώσεις.
 - γ) πολύπλοκη τεχνολογία => τεχνολογική εξειδίκευση.
 - δ) συσσώρευση υλικού πλούτου => εντονότερη κοινωνική διαφοροποίηση.

Κατοίκηση

- 1) Πολλές νέες θέσεις κατοίκησης => ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση.
- 2) Παλαιές θέσεις συνεχίζουν να κατοικούνται και νέες ιδρύονται με βάση τα ΝΛ κριτήρια επιλογής (πόσιμο νερό-καλλιεργήσιμη γη).
- 3) Όμως, εμφανίζονται νέες θέσεις με διαφορετικά κριτήρια επιλογής:
 - α) Ημιορεινές περιοχές της ενδοχώρας με λίγη καλλιεργήσιμη γη => εξάντληση πεδινών εκτάσεων, αυξημένη κτηνοτροφία
 - β) Παραθαλάσσιοι λόφοι => αύξηση της σημασίας των θαλάσσιων επικοινωνιών

Γεωγραφικές Ζώνες ΠΕΧ

Κατοίκηση – ΒΑ Αιγαίο

Παράλιοι οικισμοί,
ελέγχουν
θαλάσσιες
επικοινωνίες

Μεγάλοι οικισμοί,
με πρωτο-αστικά
χαρακτηριστικά

Πολιόχνη Λήμνος

Πόλη που επεκτείνεται
συνεχώς για 1000
χρόνια

Μαύρη	ΠΧ I
Γαλάζια	ΠΧ I
Πράσινη	ΠΧ II
Κόκκινη	ΠΧ II
Κίτρινη	ΠΧ III
Καστανή	ΠΧ
Ψάχ	ΠΧ

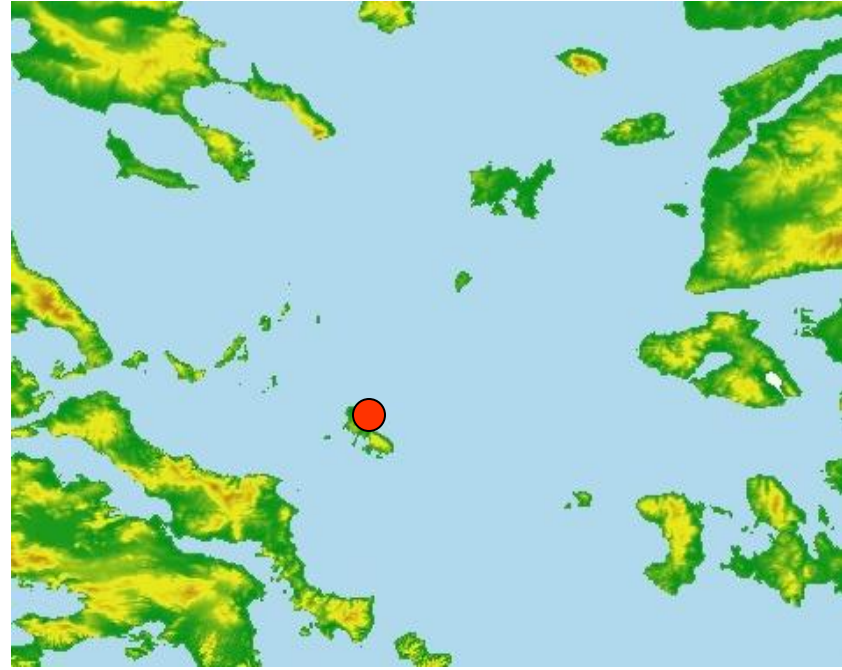
π.Χ.

3100
3000
2900
2800
2700
2600
2500
2400
2300
2200
2100
2000
1900
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200

Παλαμάρι Σκύρος

Μεγάλος παραθαλάσσιος
οικισμός που ελέγχει όλο το
κεντρικό Αιγαίο

Έχει 9 φάσεις
κατοίκησης:

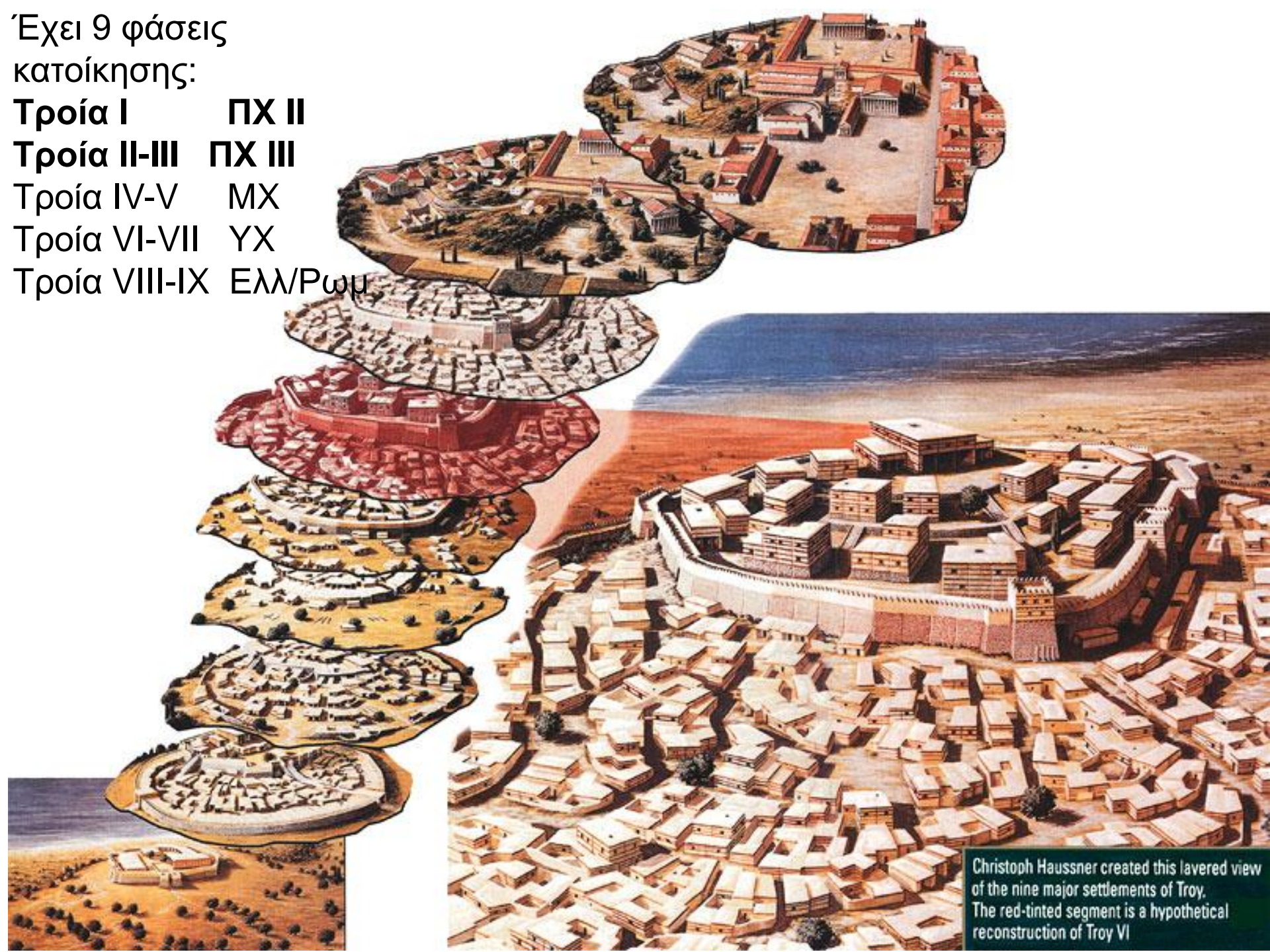
Τροία I ΠΧ II

Τροία II-III ΠΧ III

Τροία IV-V ΜΧ

Τροία VI-VII ΥΧ

Τροία VIII-IX ΕΛΛ/Ρωμ

Christoph Haussner created this layered view of the nine major settlements of Troy. The red-tinted segment is a hypothetical reconstruction of Troy VI

Κατοίκηση – Κυκλάδες

Κατοίκηση – Ηπειρωτική Ελλάδα

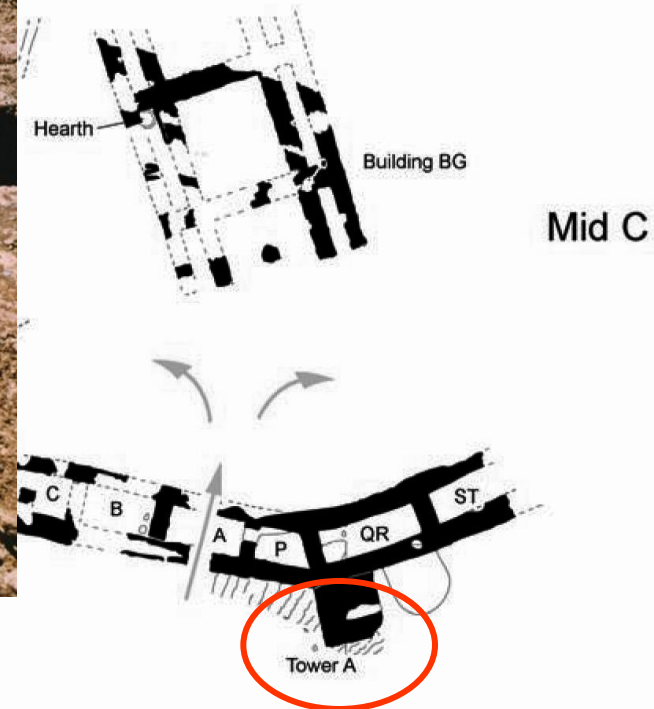
Μεγάλοι παραλιακοί οικισμοί για θαλάσσιο εμπόριο

Μικροί οικισμοί ενδοχώρας: γεωργία & κτηνοτροφία

Λέρνα Ναύπλιο

Λέρνα III – ΠΧ II

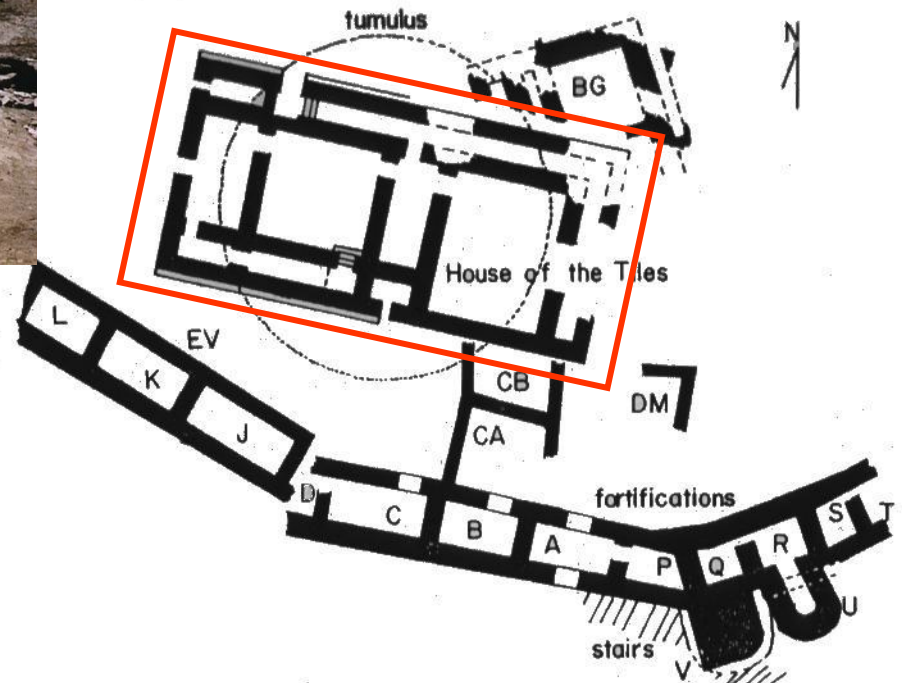
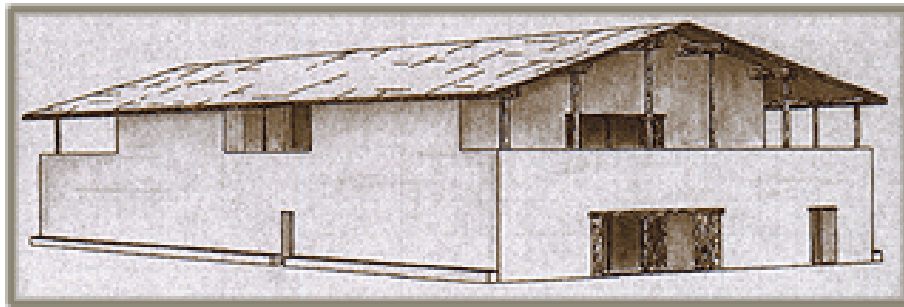
Μεγάλος οικισμός με ισχυρή οχύρωση και πεταλόσχημους προματώνες

Λέρνα Ναύπλιο

Λέρνα III – ΠΧ II

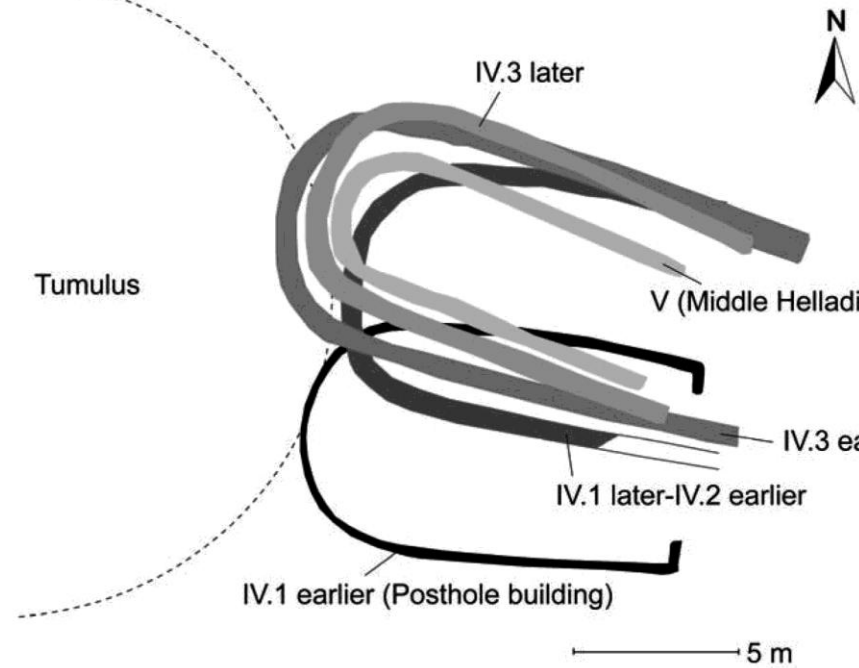
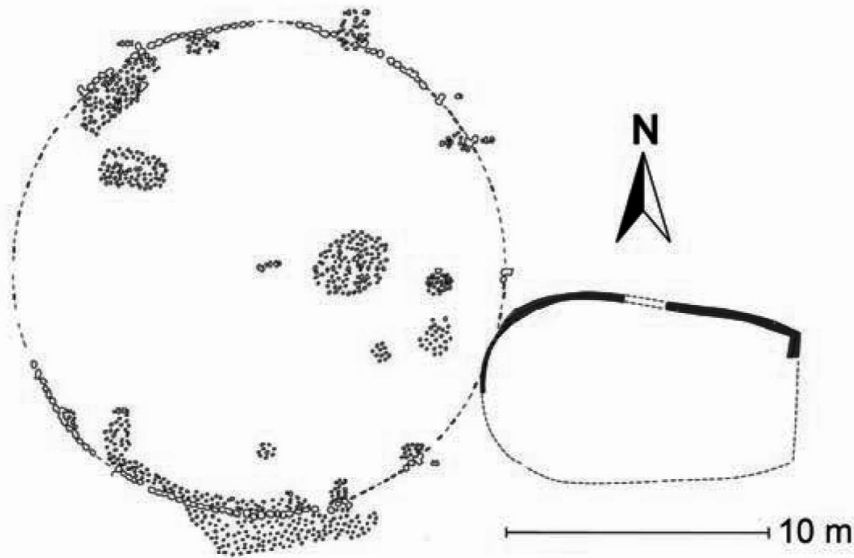
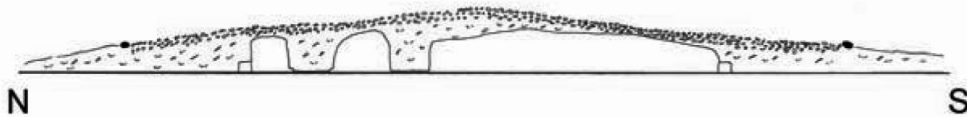
Το Κτίριο BG αντικαταστάθηκε από
εξίσου μνημειώδες οικοδόμημα
δημόσιου χαρακτήρα (Οικία
Κεράμων)

Λέρνα Ναύπλιο

Λέρνα IV – ΠΧ III

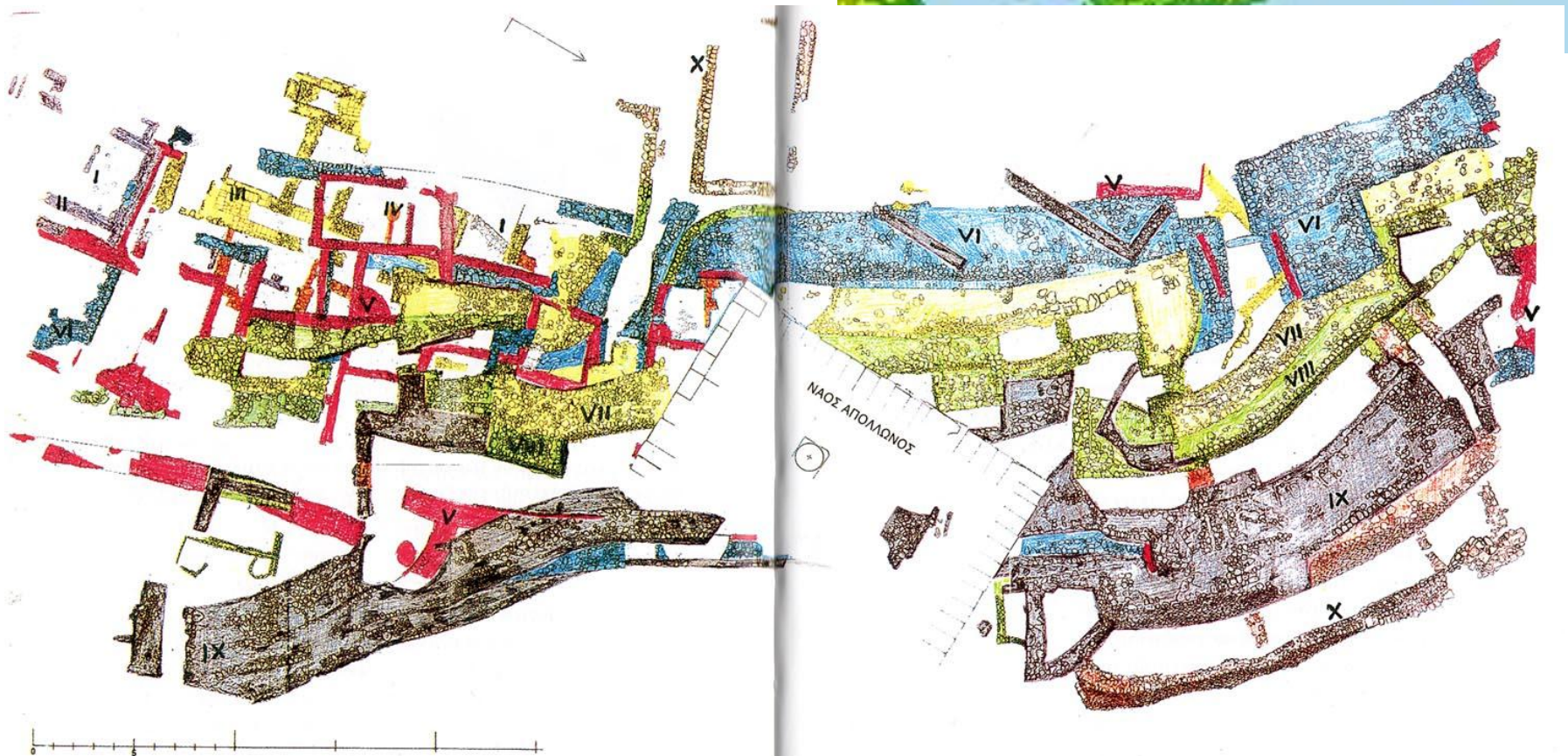
Οικία Κεράμων καταστρέφεται και καλύπτεται με τύμβο από χώμα. Τα τείχη εγκαταλείπονται. Ιδρύονται μικρά αψιδωτά κτίρια

Κολώνα Αίγινα

10 φάσεις κατοίκησης:

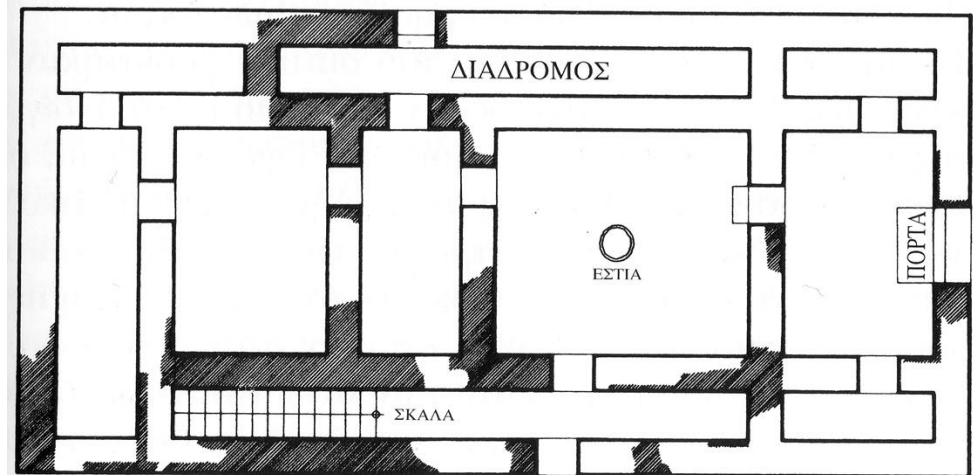
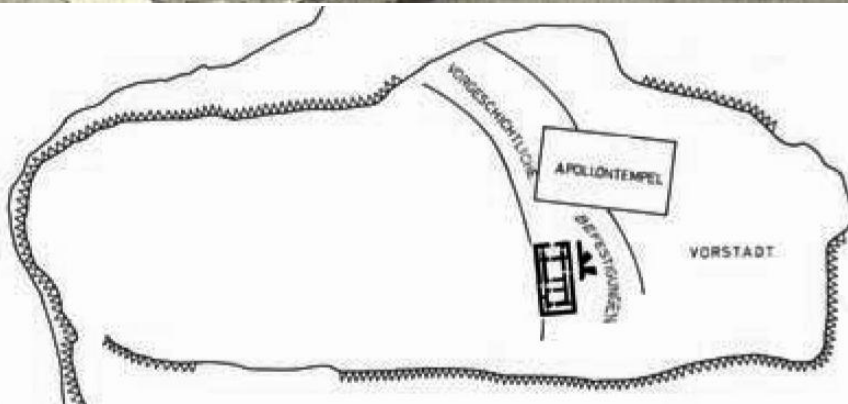
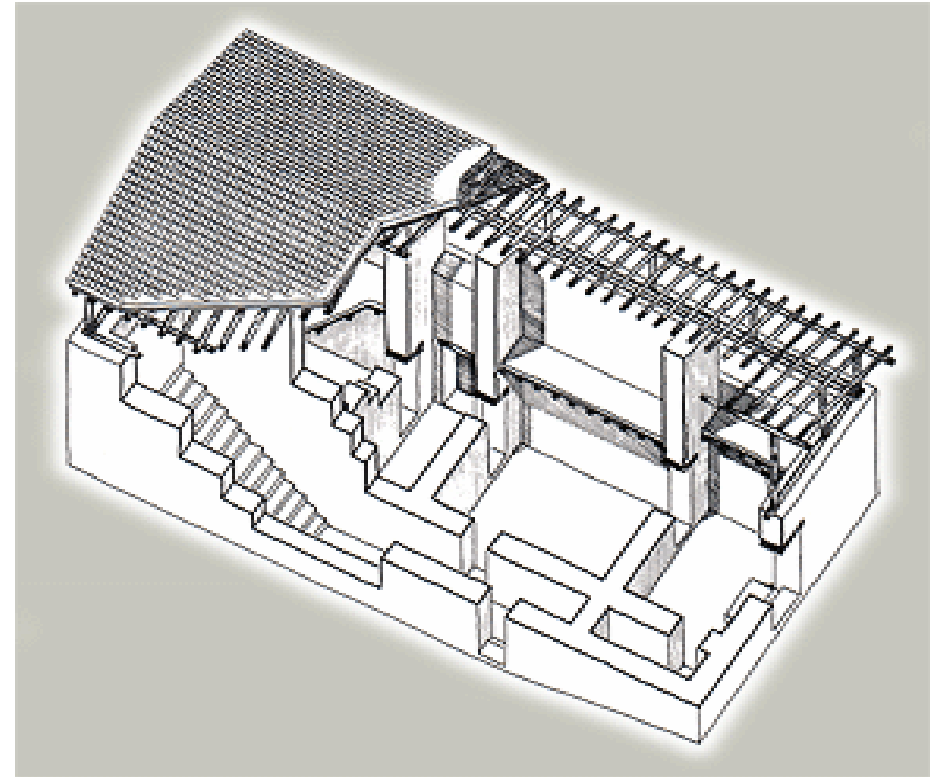
Κολώνα I	ΤΝΛ
Κολώνα II-III	ΠΧ II
Κολώνα IV-VI	ΠΧ III
Κολώνα VII-X	ΜΧ

Κολώνα Αίγινα

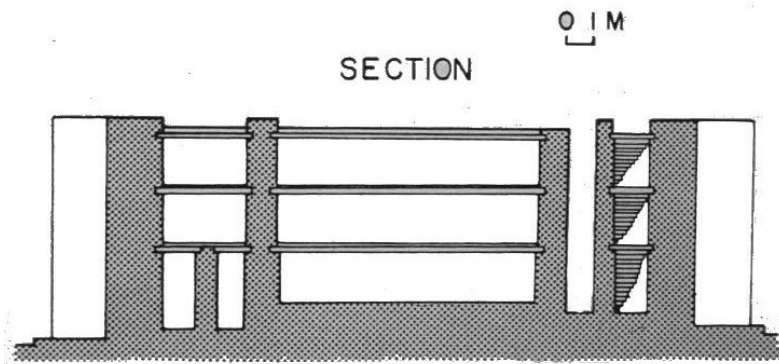
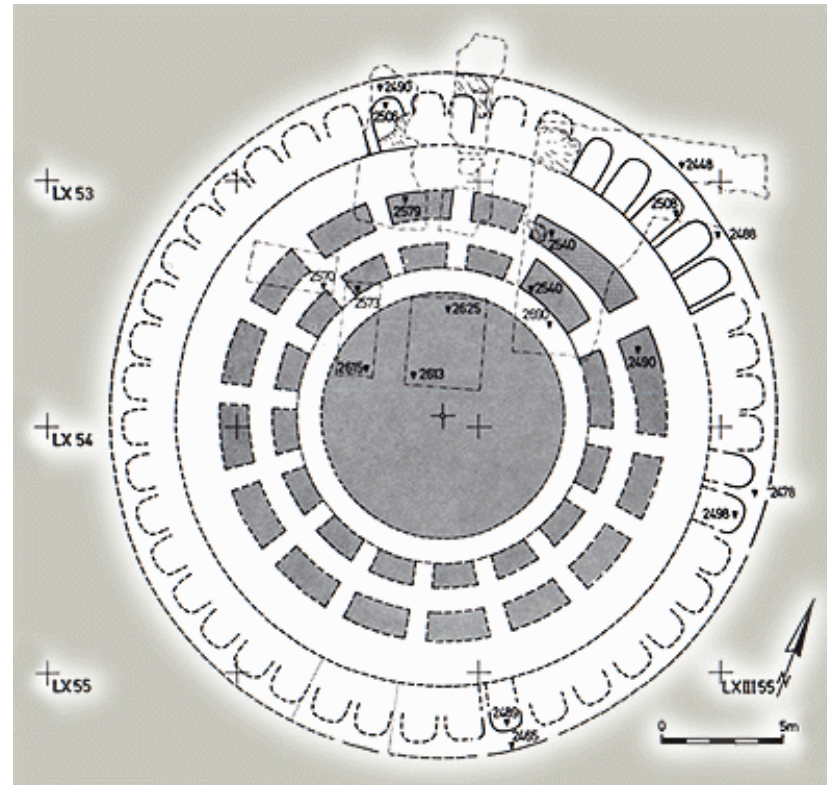
Κολώνα II-III = ΠΧ II

Μεγάλο οχυρωμένο δημόσιο(;) κτίριο, η Λευκή Οικία, όμοιο με Οικία Κεράμων

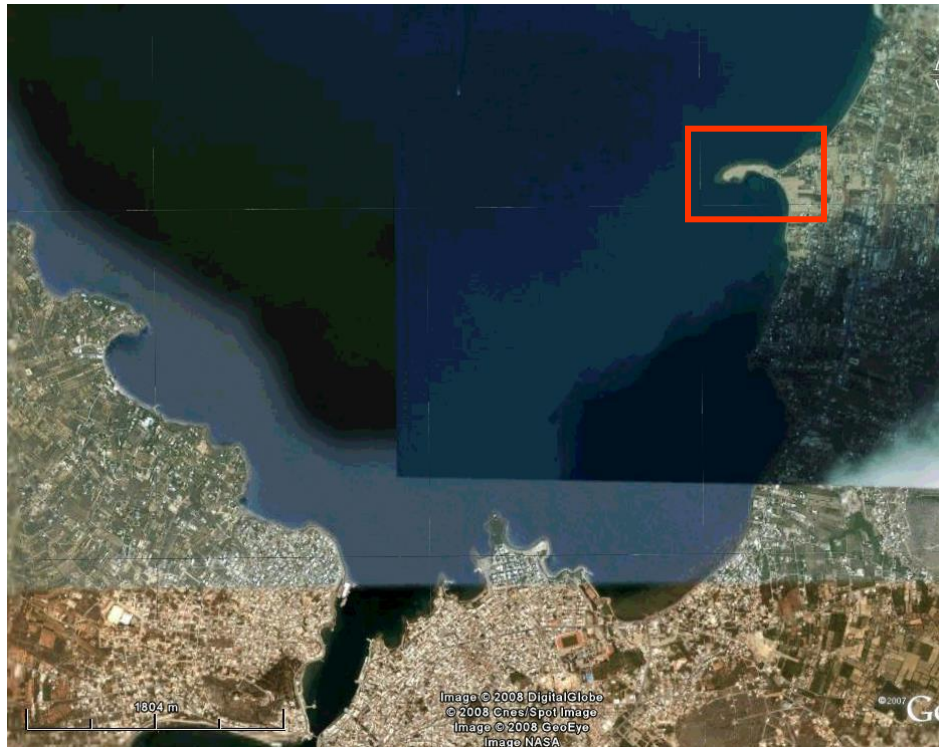
Τίρυνθα Ναύπλιο

Τίρυνθα, ΠΧ II φάση
Μνημειώδες Κυκλικό Κτίριο στην
κορυφή του λόφου

Μάνικα Χαλκίδα

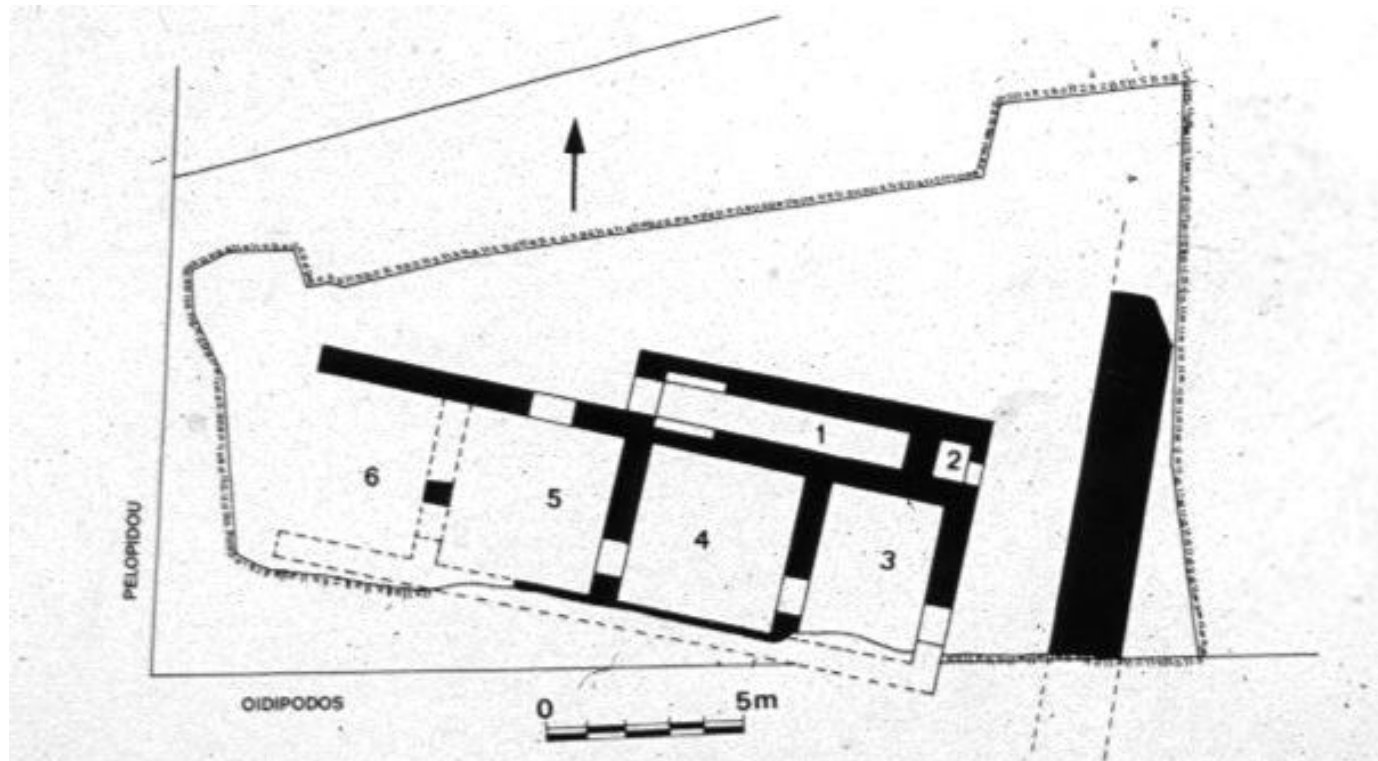
Μεγάλος παραθαλάσσιος οικισμός που ελέγχει τον Ευβοϊκό

Θήβα

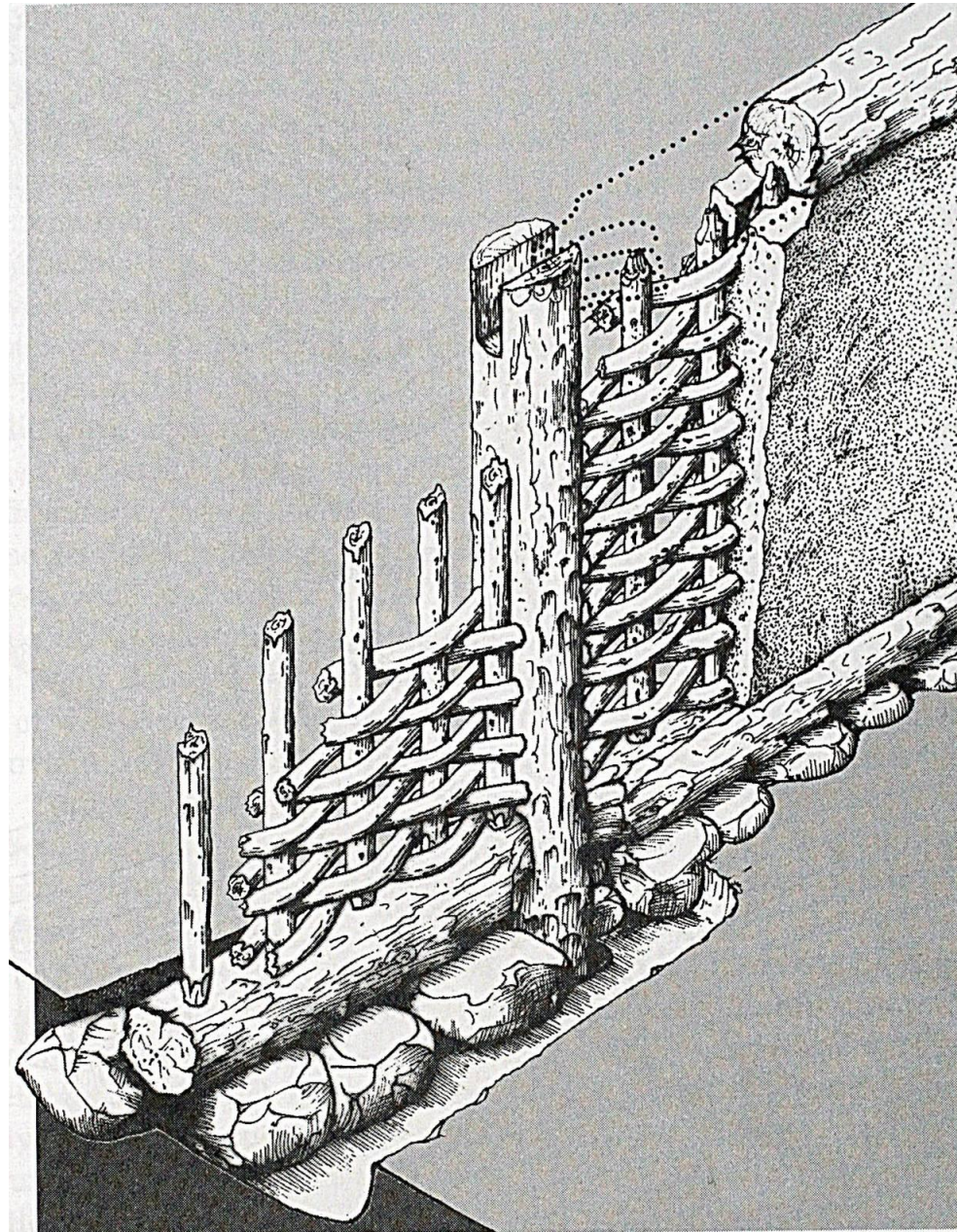
Μεγάλος, σημαντικός οικισμός.
Δεν είναι παραλιακός
Ελάχιστα ανασκαμμένος λόγω
σύγχρονης δόμησης

Στοιχεία ισχυρής οχύρωσης
Μνημειακό κτίριο δημόσιου(;) χαρακτήρα

Οικοδόμηση - Τοιχοποιία

Τοίχοι από αχυροπηλό

Οικοδόμηση - Τοιχοποιία

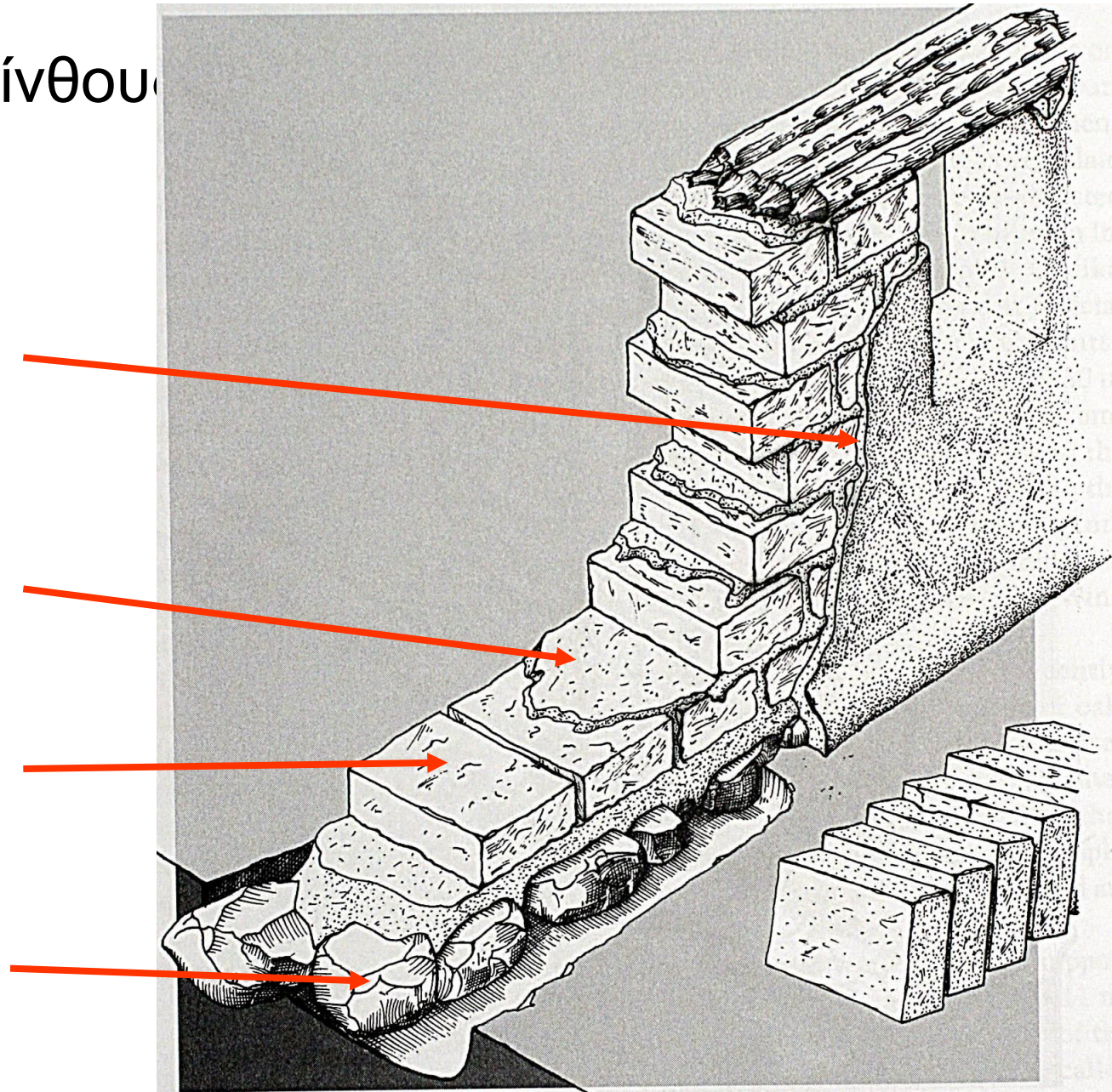
Τοίχοι από ωμοπλίνθου

Πηλοκονίαμα ή
Ασβεστοκονίαμα

Συνδετικό Υλικό
(Λάσπη)

Πλίνθινη
Ανωδομή

Λίθινη
Θεμελίωση

Οικοδόμηση - Τοιχοποιία

Οι λίθινοι και πλίνθινοι τοίχοι επενδύονται με πηλοκονίαμα ή ασβεστοκονίαμα

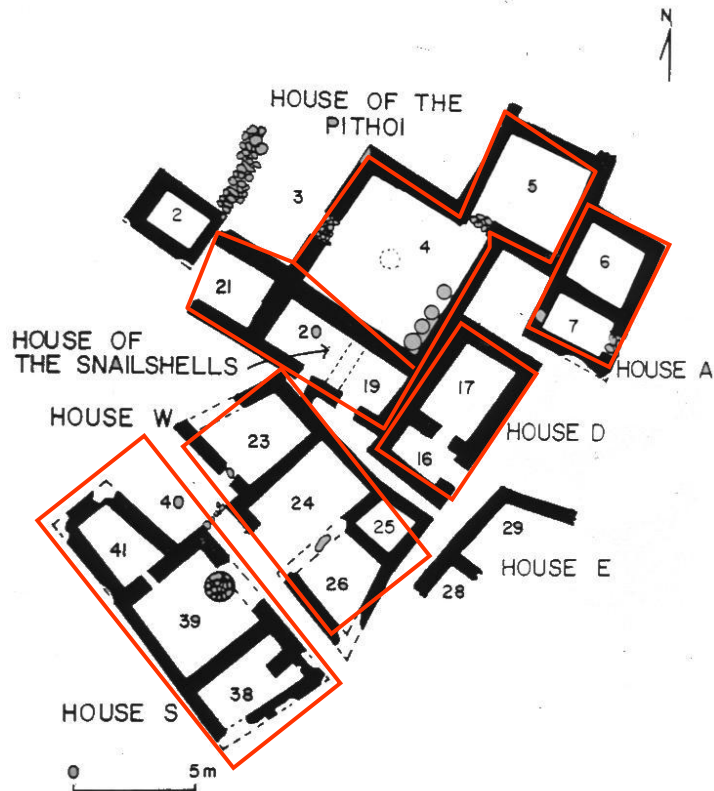
Λέρνα-Οικία Κεράμων

Κατοικία

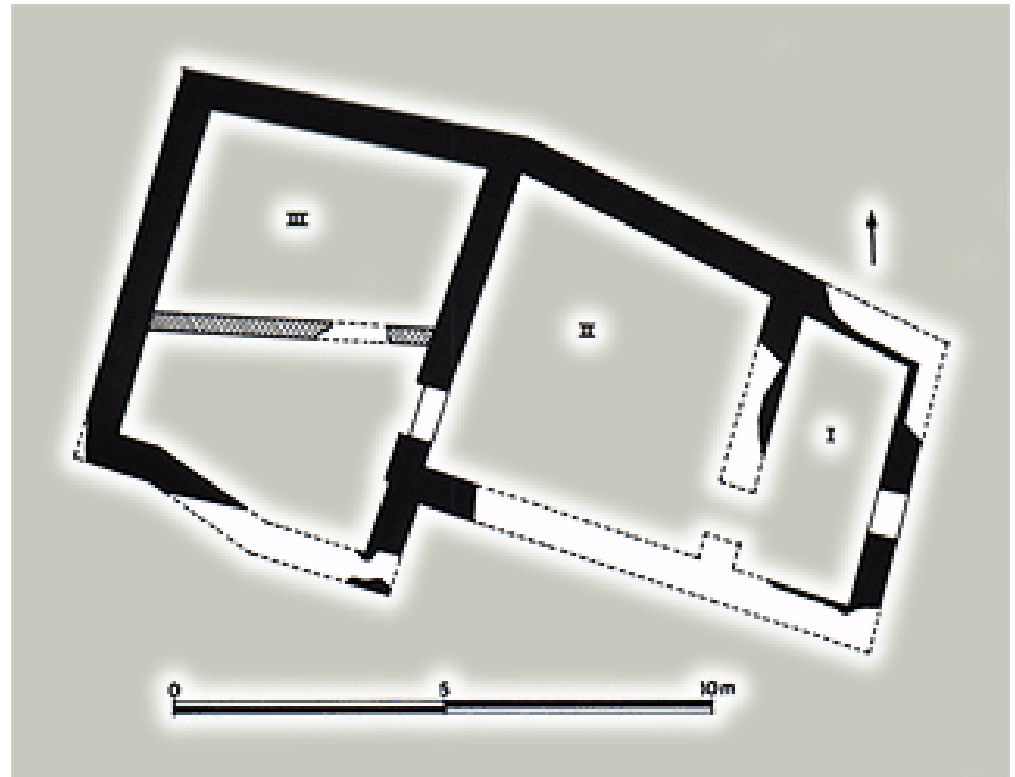
Απλά τετράπλευρα κτίσματα με 1, 2 ή 3 δωμάτια:

έχουν απλή διαρρύθμιση, ακανόνιστο σχήμα, ποικιλία μεγεθών.

Είναι ο πιο κοινός τύπος οικίας και απαντά σε όλο τον Αιγαιακό χώρο, σε όλες τις φάσεις της ΠΧ περιόδου.

Ζυγουριές Νεμέα

Εύτρηση Θήβα

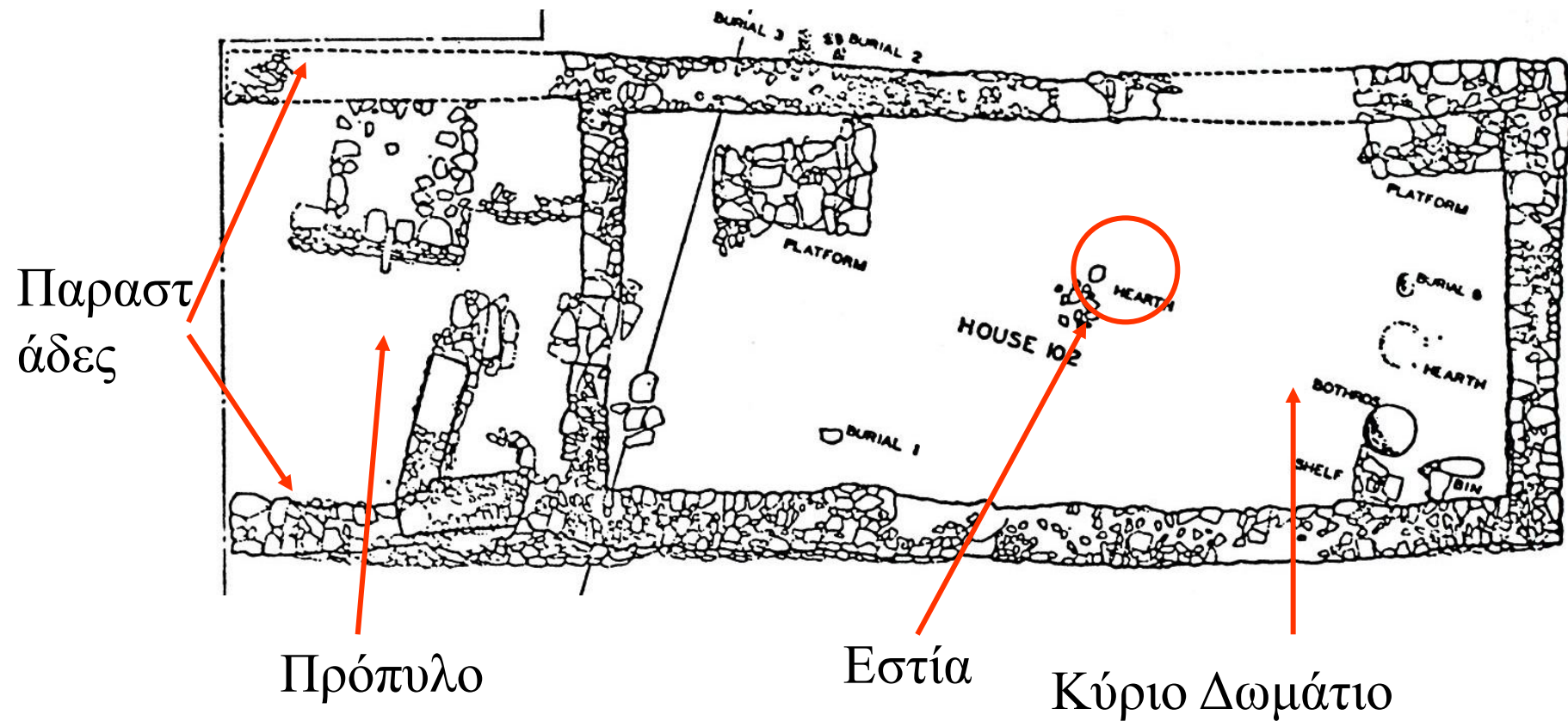
Κατοικία

Μέγαρο: μακρόστενο, δρομικό, δωμάτια στη σειρά.

Περιλαμβάνει: (α) πρόπυλο με παραστάδες, (β) είσοδο στη στενή πλευρά, (γ) ένα κύριο δωμάτιο και (δ) βοηθητικά δωμάτια.

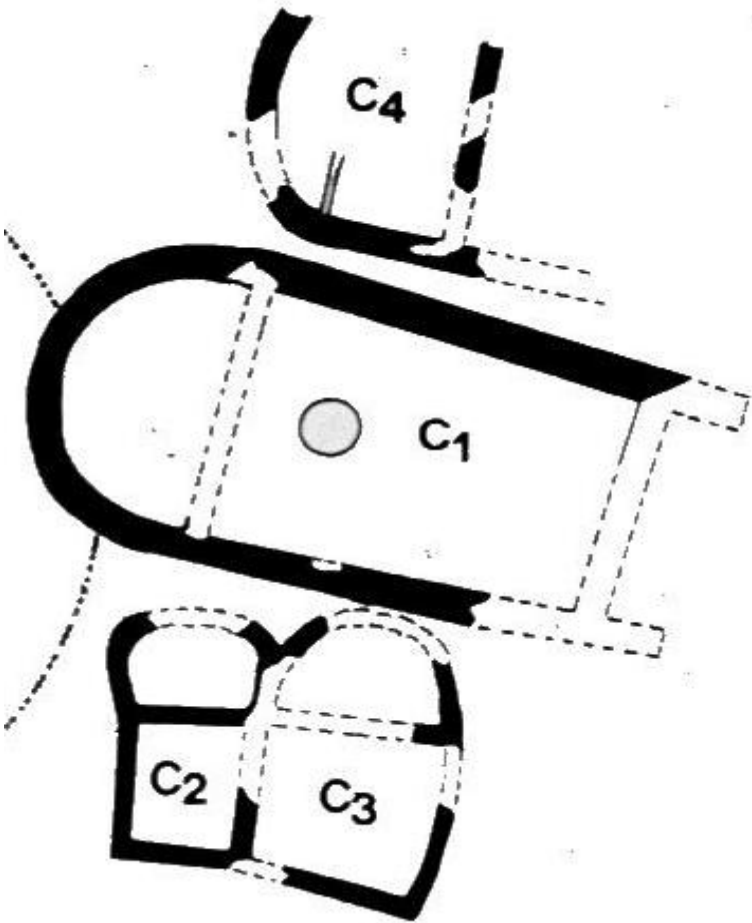
Απαντά κυρίως στο ΒΑ και ΝΑ Αιγαίο.

Τροία

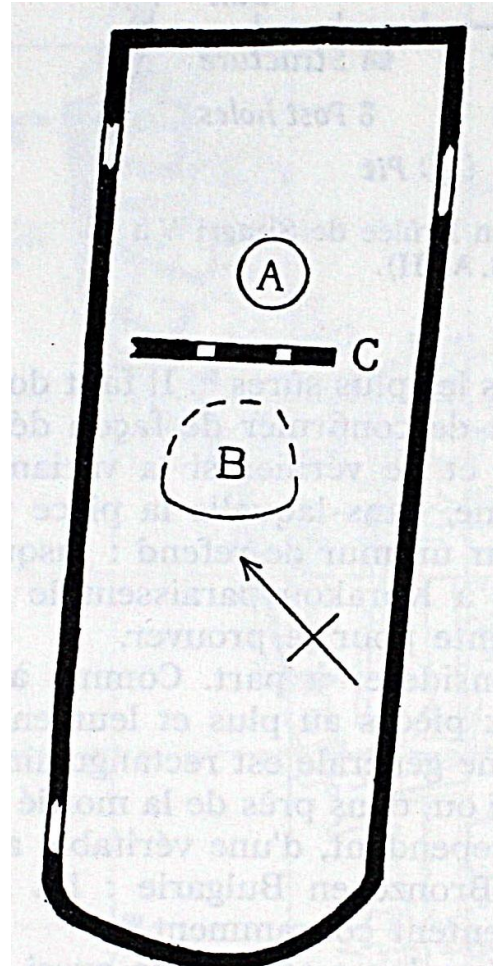

Κατοικία

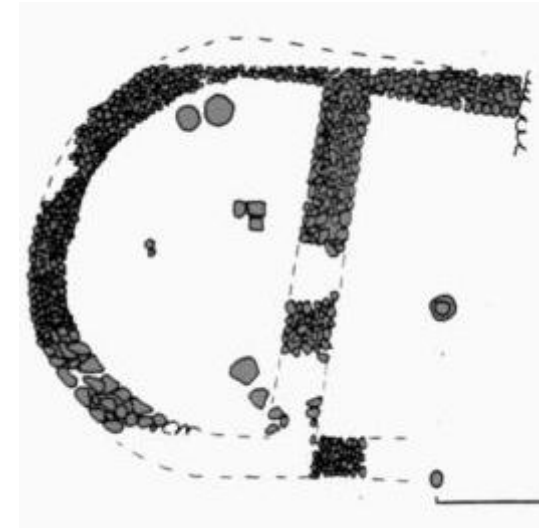
Αψιδωτό Κτίριο: παραλλαγή του μεγάρου, με αψιδωτή στενή πλευρά απέναντι από την είσοδο. Εμφανίζεται στην ΠΧ II, κυριαρχεί σε ΠΧ III- ΜΧ περίοδο, κυρίως Ηπειρωτική Ελλάδα.

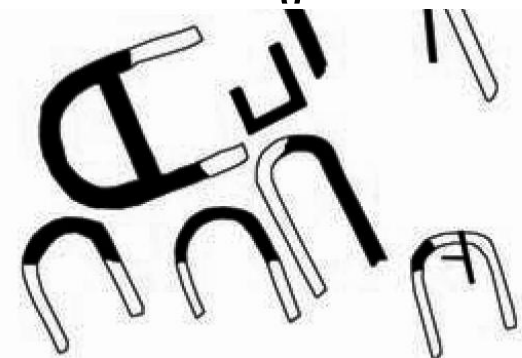
Λέρνα Ναύπλιο

Ραχμάνι Λάρισα

Θήβα

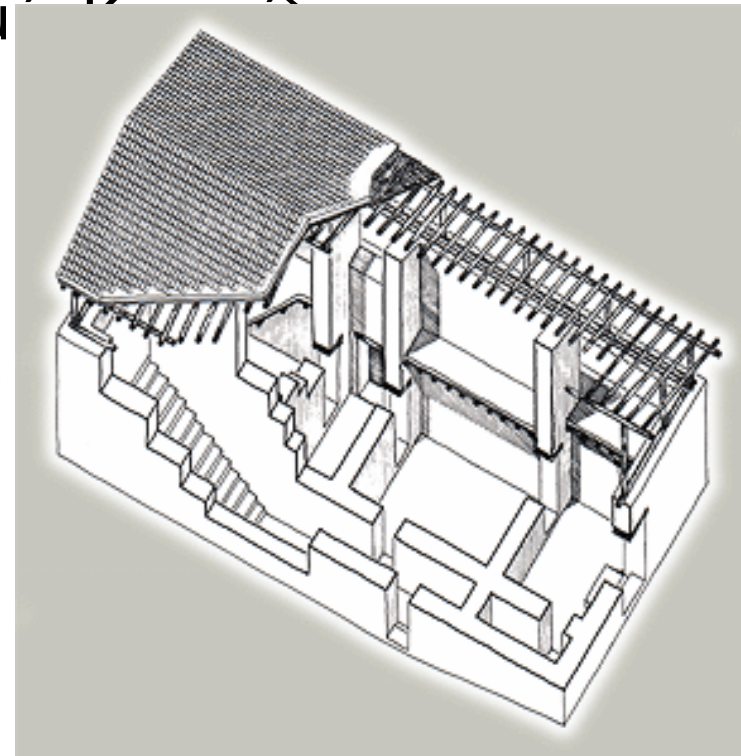
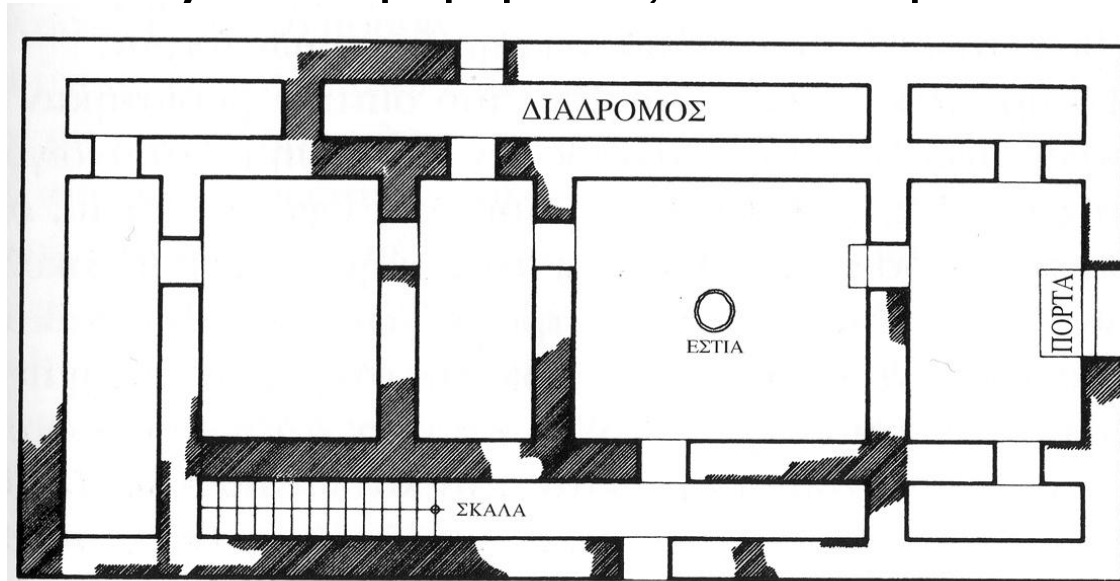

Τίρυνθα Ναύπλιο

Κατοικία

Κτίριο με διαδρόμους: Απαντά σε Ηπειρωτική Ελλάδα

- α) Ορθογώνιο, με πολλά δωμάτια και πολύπλοκη διαρρύθμιση
- β) Μνημειώδεις διαστάσεις (π.χ. 25x12 μ)
- γ) Διώροφο, με εξώστες στον όροφο
- δ) Πλευρικοί διάδρομοι => κλιμακοστάσια και αποθήκευση
- ε) Λίθινη κρηπίδα, Πλίνθινη ανωδομή

Κολώνα Αίγινα – Λευκή Οικία

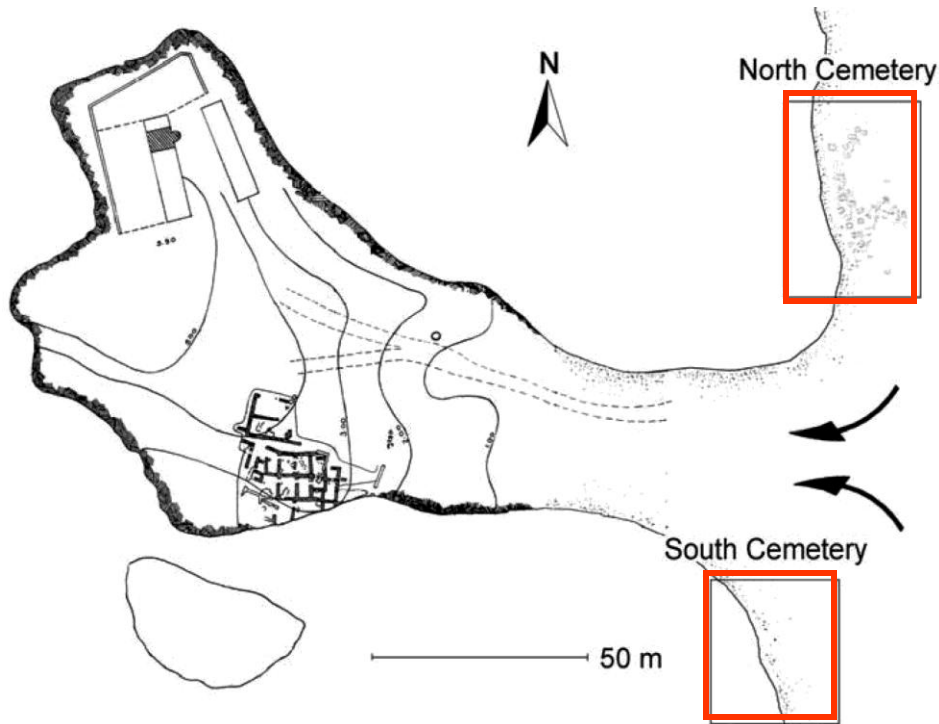
Κατοικία

Κτίριο με διαδρόμους - Ερμηνείες: ανάκτορα, ναοί, κατοικίες αρχόντων, κλπ. Ο,τιδήποτε και αν ισχύει τα κτίρια αυτά:

- 1) Ήταν δημόσια, και όχι απλές ιδιωτικές κατοικίες.
- 2) Πιθανότατα πρόσβαση είχε μία ανώτερη κοινωνική ομάδα (κοινωνική ελίτ), γι' αυτό ήταν οχυρωμένα.
- 3) Σε αυτά φυλάσσονταν σημαντικά προϊόντα ή αντικείμενα, και γι' αυτό βρέθηκαν μεγάλες ποσότητες σφραγισμάτων.
- 4) Οι οικισμοί στους οποίους βρέθηκαν αποτελούσαν περιφερειακά κέντρα, πρωτεύουσες ευρύτερων περιοχών.

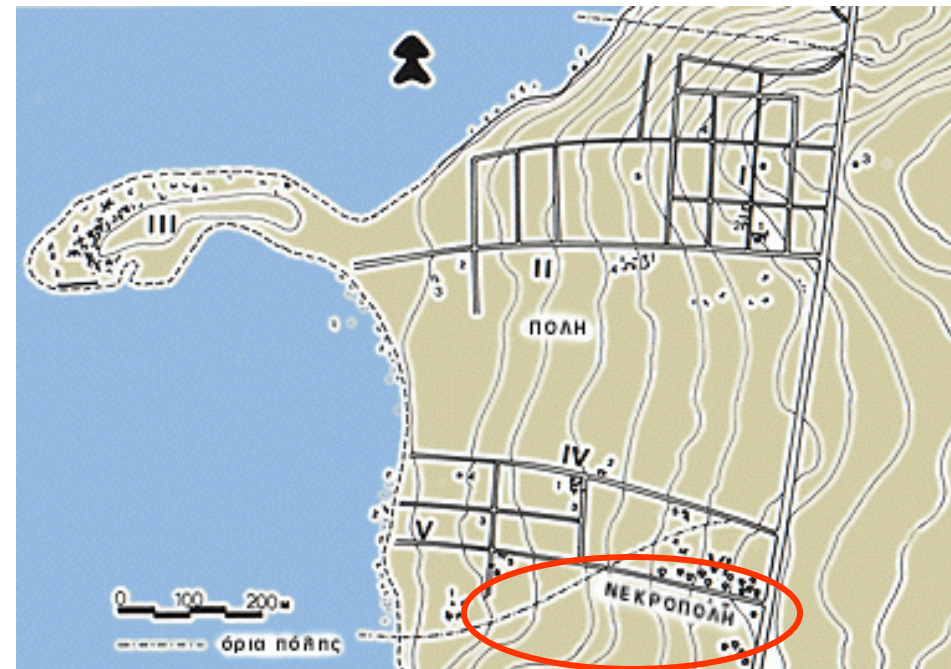
Νεκροταφεία

Ενταφιασμοί σε οργανωμένα νεκροταφεία εκτός οικισμών:
συνεχίζεται μία τάση που είχε ξεκινήσει ήδη από τη ΝΝΛ. Οι
ταφές εντός των οικισμών πλέον είναι ελάχιστες.

Άγιος Κοσμάς Αθήνα

Μάνικα Χαλκίδα

Νεκροταφεία

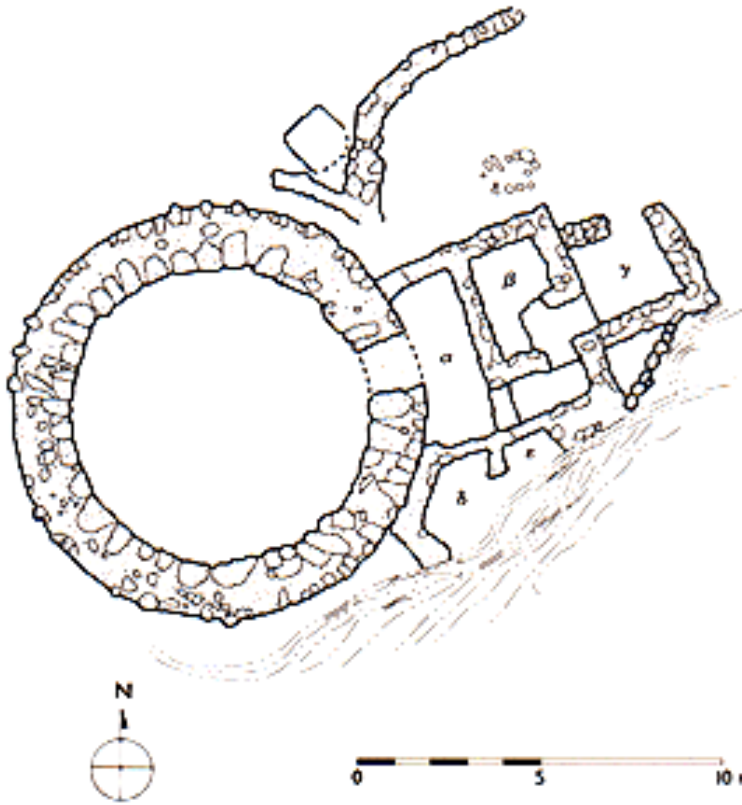
Νεκροταφεία

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στην Κρήτη εμφανίζονται κτιστοί υπέργειοι τάφοι:

1) Κυκλικοί με θολωτή στέγη, 2) Τετράπλευροι με επίπεδη στέγη

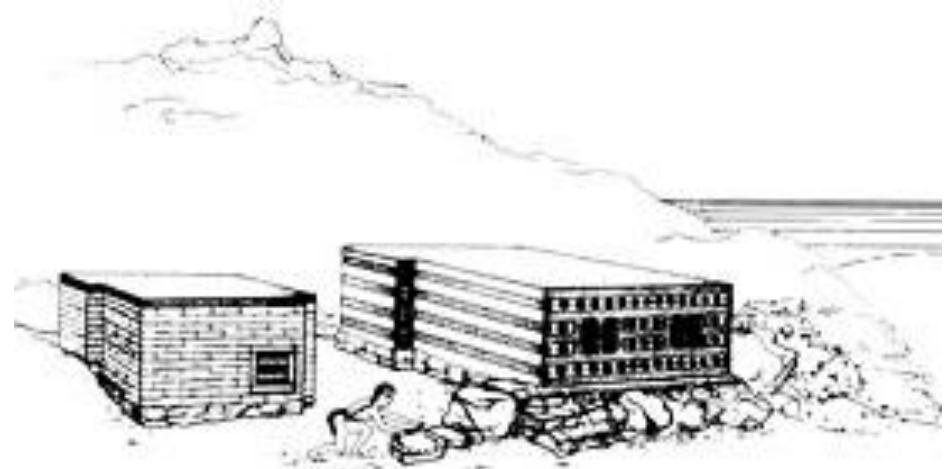
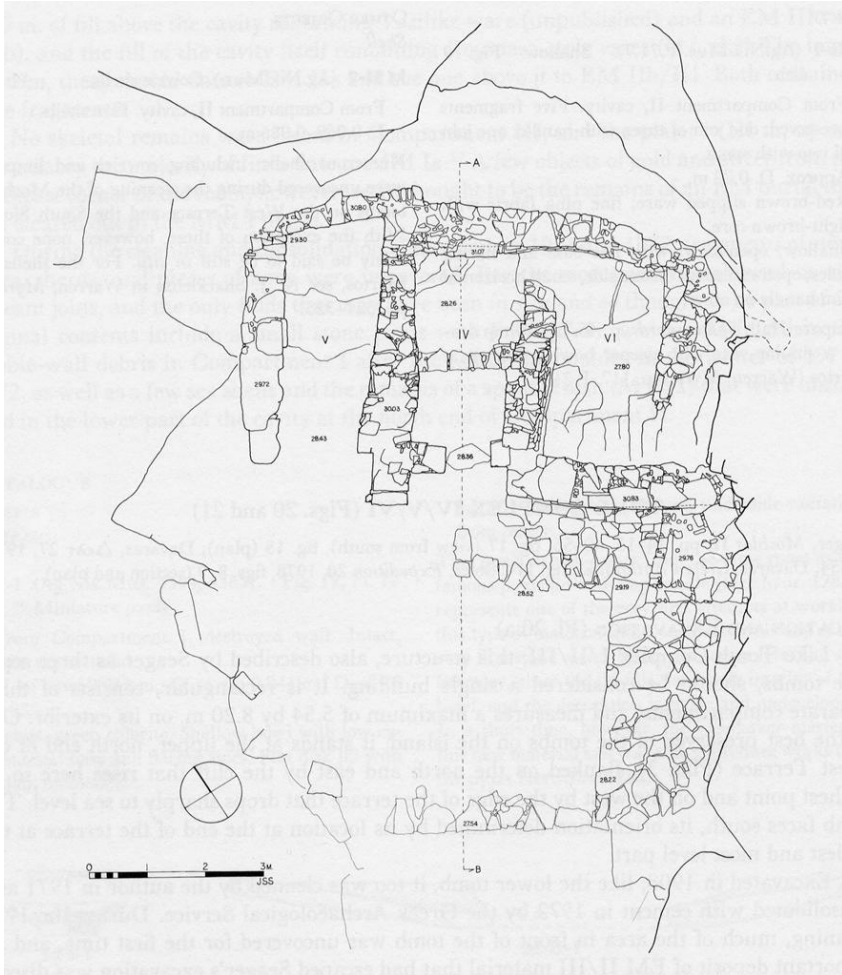

Θολωτός Τάφος: Καμηλάρι Φαιστός

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στην Κρήτη εμφανίζονται κτιστοί υπέργειοι τάφοι:

1) Κυκλικοί με θολωτή στέγη, 2) Τετράπλευροι με επίπεδη στέγη

Οίκοι-Τάφοι: Μόχλος Σητεία

Ταφική Αρχιτεκτονική

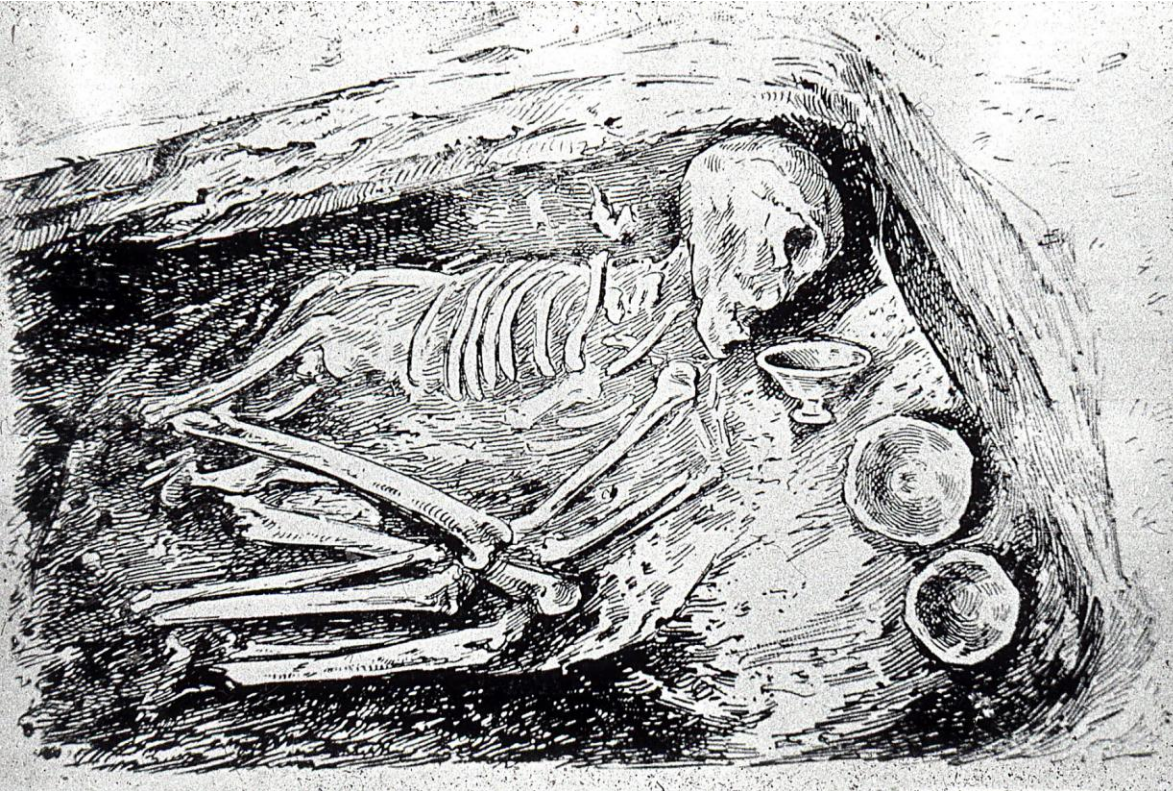
Στο υπόλοιπο Αιγαίο απαντούν πέντε τύποι:

- 1) Απλός λάκκος (κυρίως στην Ηπειρωτική Ελλάδα)
- 2) Κτιστός λάκκος (Κυκλάδες και Αττική)
- 3) Κτιστός λάκκος με εκφορική στέγαση (Χαλανδριανή Σύρος)
- 4) Κιβωτιόσχημος λάκκος (Κυκλάδες και Αττική)
- 5) Θαλαμοειδής (Ηπειρωτική Ελλάδα, Κυκλάδες)

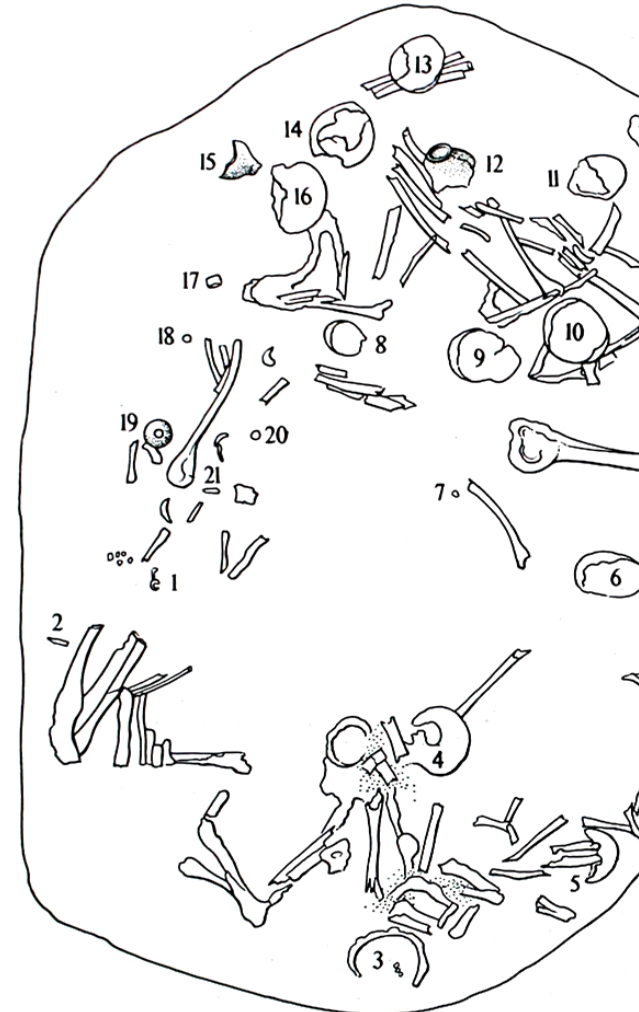
Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι. Πέντε τύποι:

1) Απλός λάκκος (κυρίως Ηπειρωτική Ελλάδα)

Σύρος

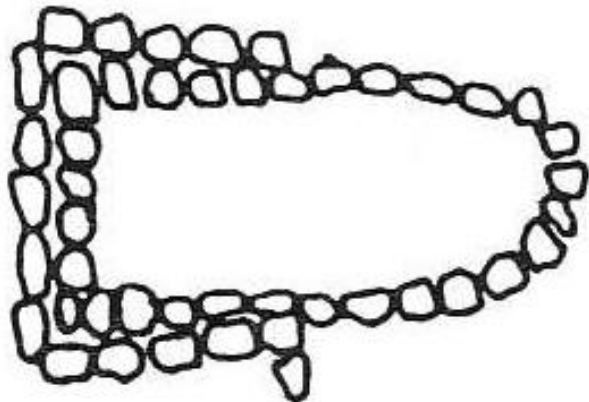
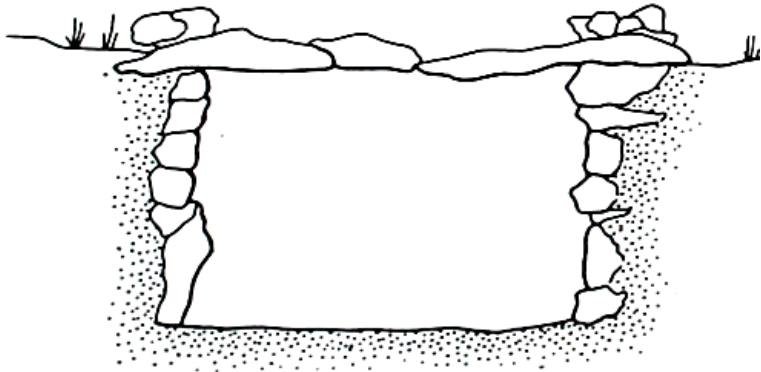

Ζυγουριές Νεμέα

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι. Πέντε τύποι:

2) Κτιστός λάκκος (Κυκλάδες και Αττική): κτιστά τοιχώματα, κάλυψη με μεγάλες πλάκες

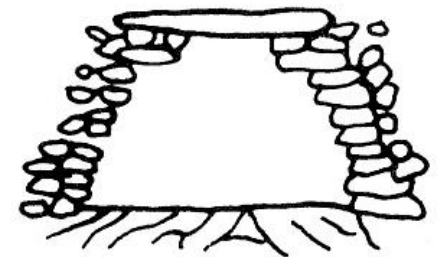
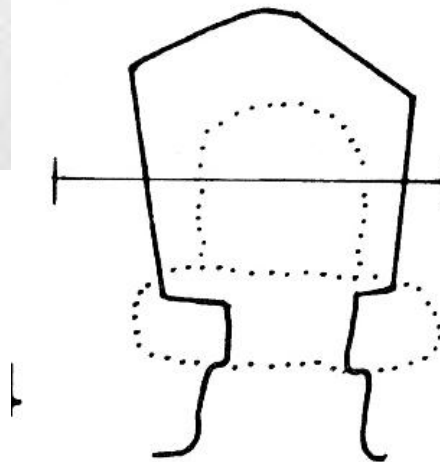
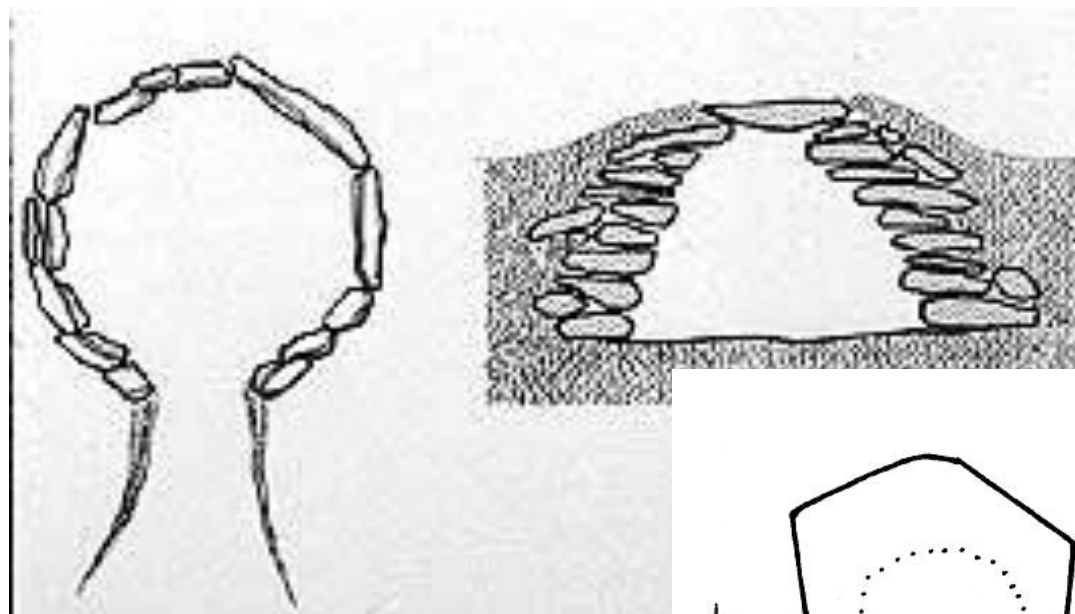

Αγ. Κοσμάς Αθήνα

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι. Πέντε τύποι:

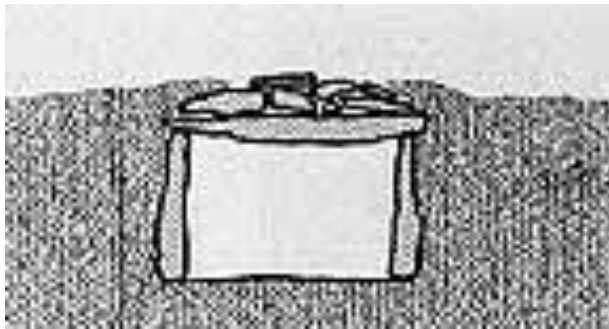
3) Κτιστός λάκκος με εκφορική στέγαση (Χαλανδριανή Σύρος):
κτιστά τοιχώματα, κάλυψη με μία πλάκα

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι. Πέντε τύποι:

4) Κιβωτιόσχημος λάκκος (Κυκλάδες και Αττική): τοιχώματα επενδυμένα με κάθετες πλάκες, κάλυψη με μεγάλες πλάκες

Σπεδός Νάξος

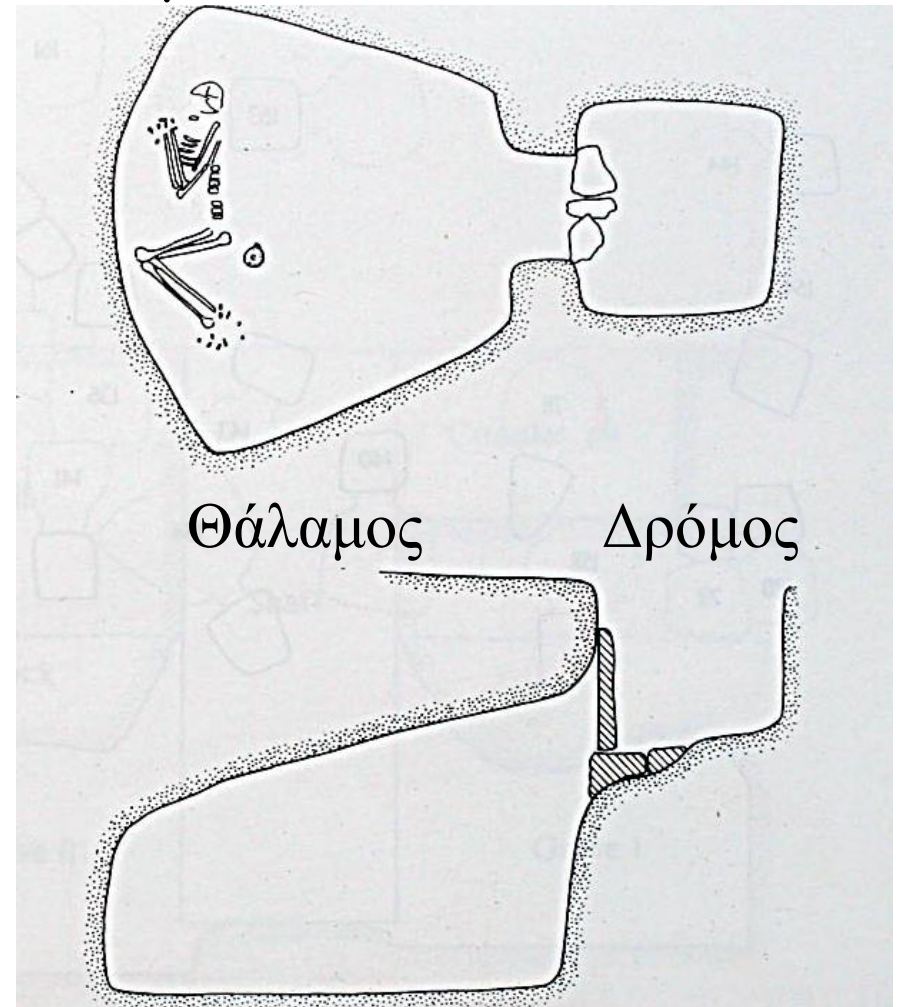
Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι. Πέντε τύποι:

5) Θαλαμοειδής (Κυκλάδες και Ηπειρωτική Ελλάδα), σκαμμένος στο βράχο, με δρόμο, είσοδο και θάλαμο

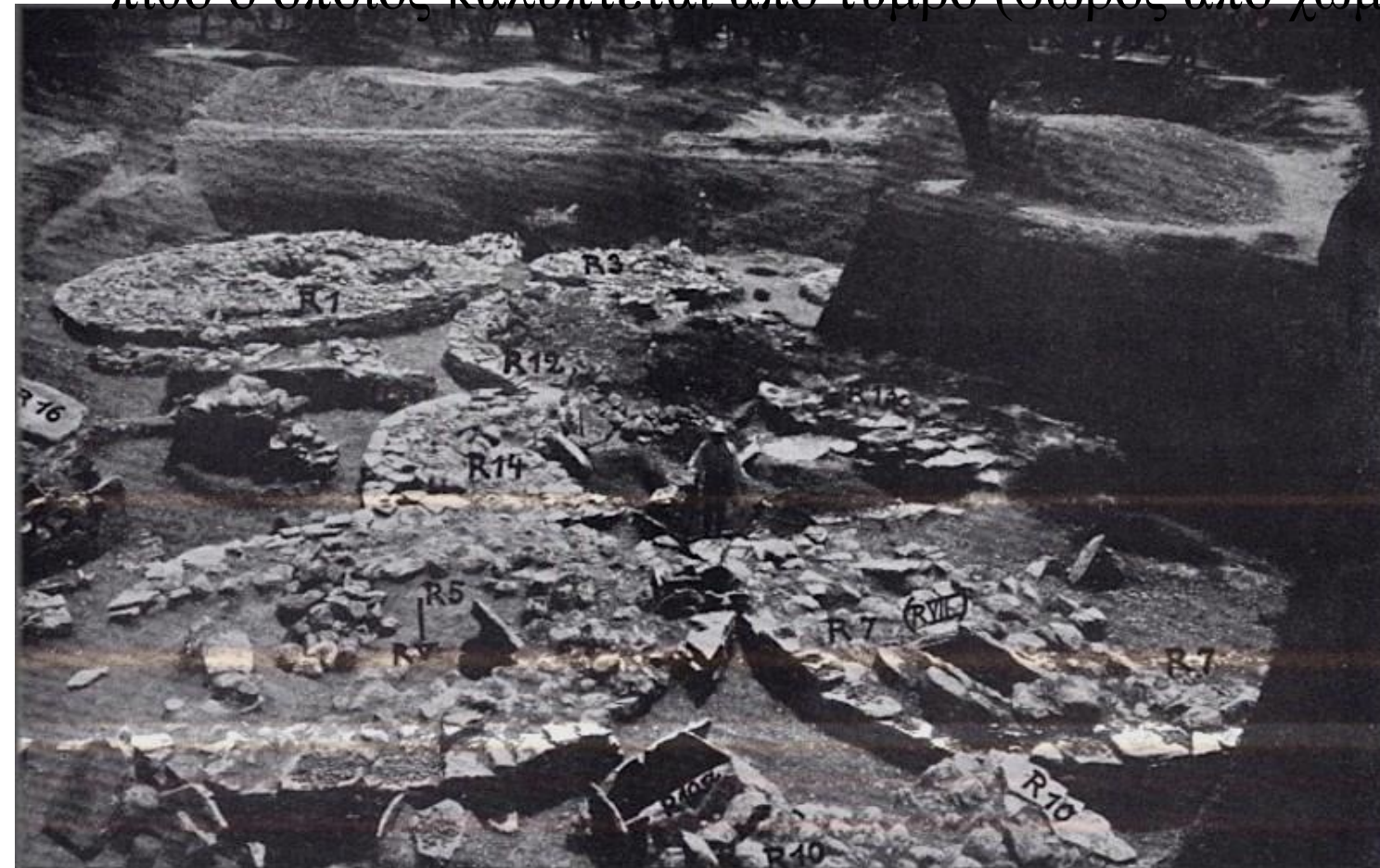
Μάνικα Εύβοια

Ταφική Αρχιτεκτονική

Στο υπόλοιπο Αιγαίο => τάφοι υπόγειοι... και ένας έκτος τύπος:

6) Τύμβος (Στενό, Θήβα, Ολυμπία). Εμφανίζεται στο τέλος της ΠΧ αλλά κυριαρχεί στη ΜΧ. Ταφή σε κιβωτιόσχημο λάκκο ή σε πίθο ο οποίος καλύπτεται από τύμβο (σωρός από χώμα & πέτρες).

Στενό Λευκάδα

Ταφικά Έθιμα

Κυρίαρχη πρακτική είναι ο ενταφιασμός των νεκρών.
Όχι καύση νεκρών, με πιθανή εξαίρεση στο Στενό.

Ταφικά Έθιμα

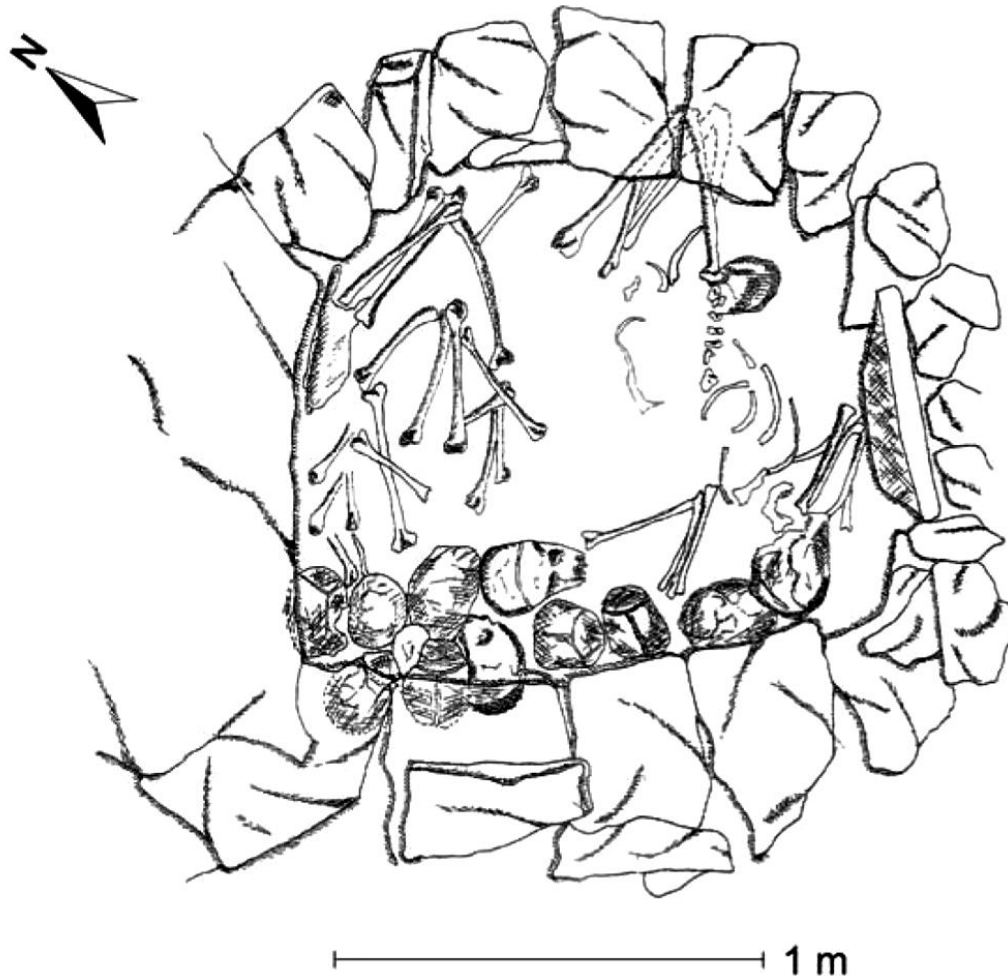
Οι ταφές είναι απλές... ή πολλαπλές.

Τσέπι Μαραθώνας

Ταφικά Έθιμα

Τα οστά των δευτερογενών ταφών (ανακομιδές) αντιμετωπίζονται ως κοινά απορρίμματα, εκτός από τα κρανία τα οποία τοποθετούνται προσεκτικά στην άκρη του τάφου.

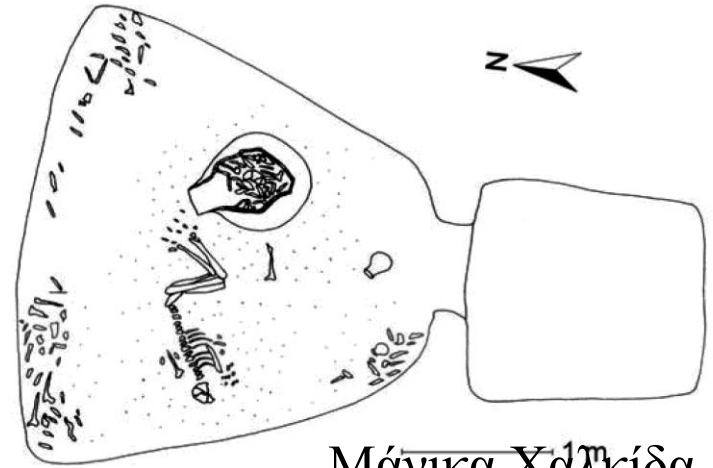
Αγ. Κοσμάς Αθήνα

Ταφικά Έθιμα

Οι νεκροί τοποθετούνται στο πλάι, σε συνεσταλμένη στάση (εμβρυακή στάση με χέρια και πόδια μαζεμένα στο στήθος).

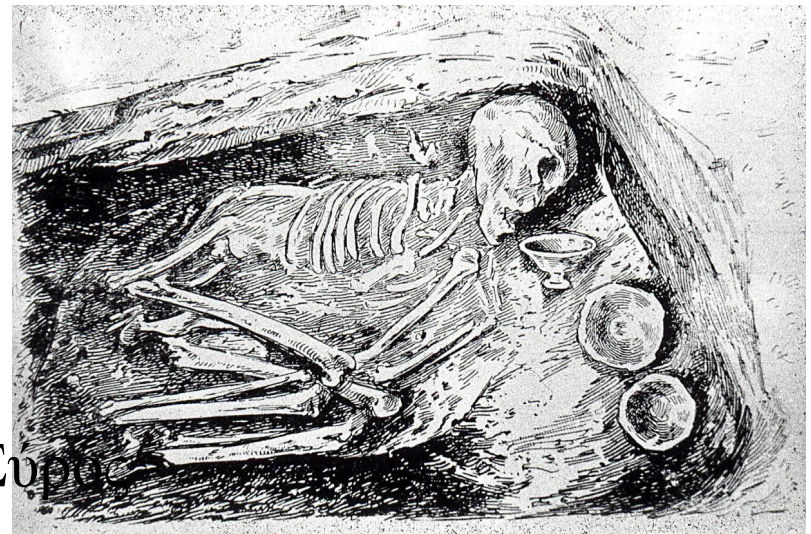
Νυδρί Λευκάδα

Μάνικα Χάλκιδα

Λακκούδες Νάξος

Σύρος

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

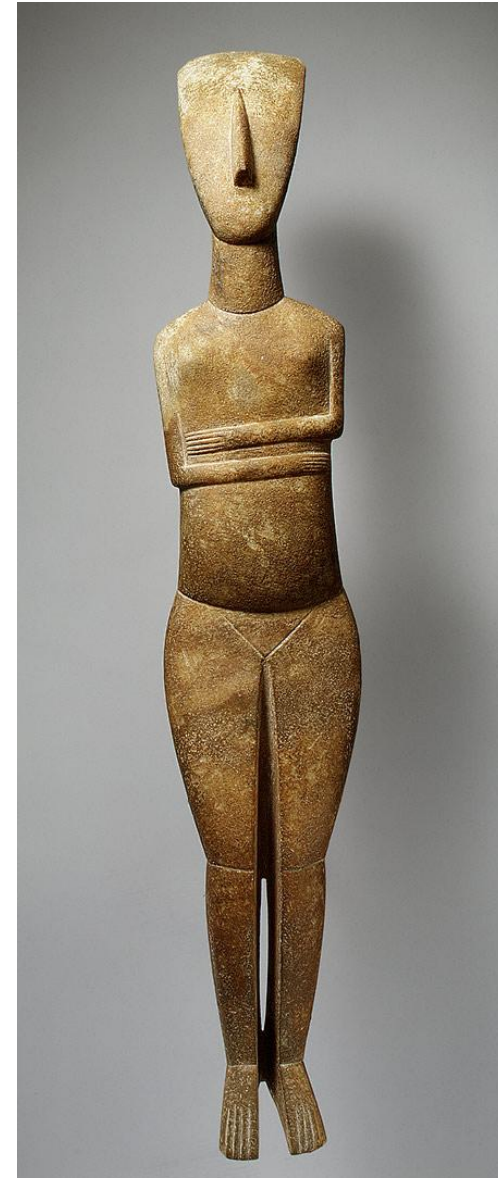
1) Πήλινα ειδώλια (ανθρωπόμορφα-ζωόμορφα) και ομοιώματα

2) Λίθινα ανθρωπόμορφα ειδώλια

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

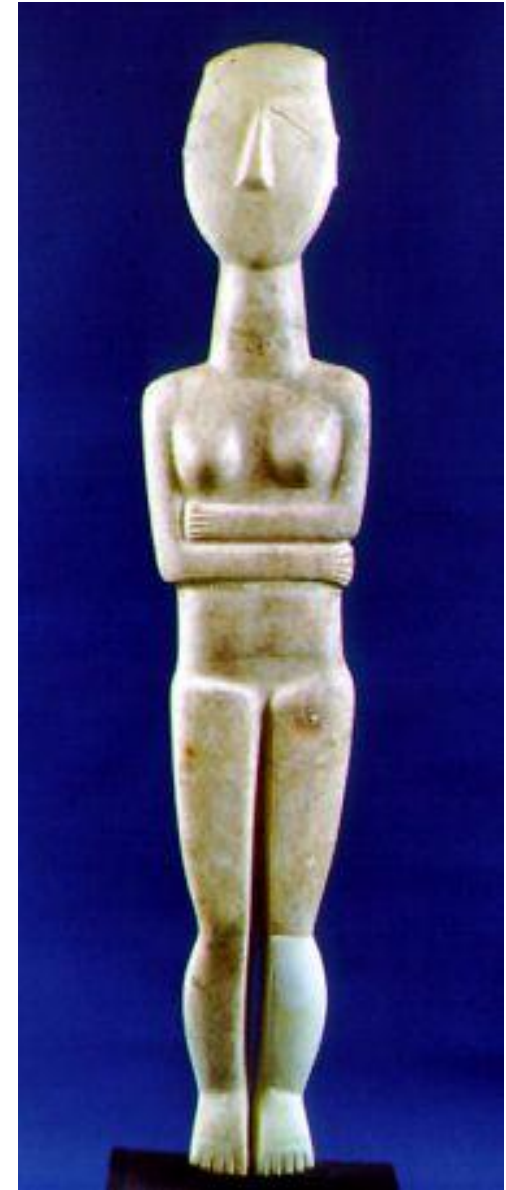
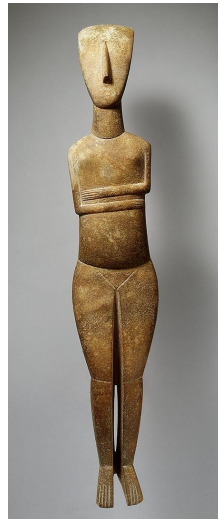
Κατασκευασμένα από κυκλαδικό μάρμαρο

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

Μικρών διαστάσεων (20-30 εκ).
Όμως μερικά φτάνουν 1,50 μ.

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

Οι ανδρικές μορφές είναι σπάνιες. Κυνηγοί, Πολεμιστές ή Μουσικοί. Όρθιοι ή καθιστοί.

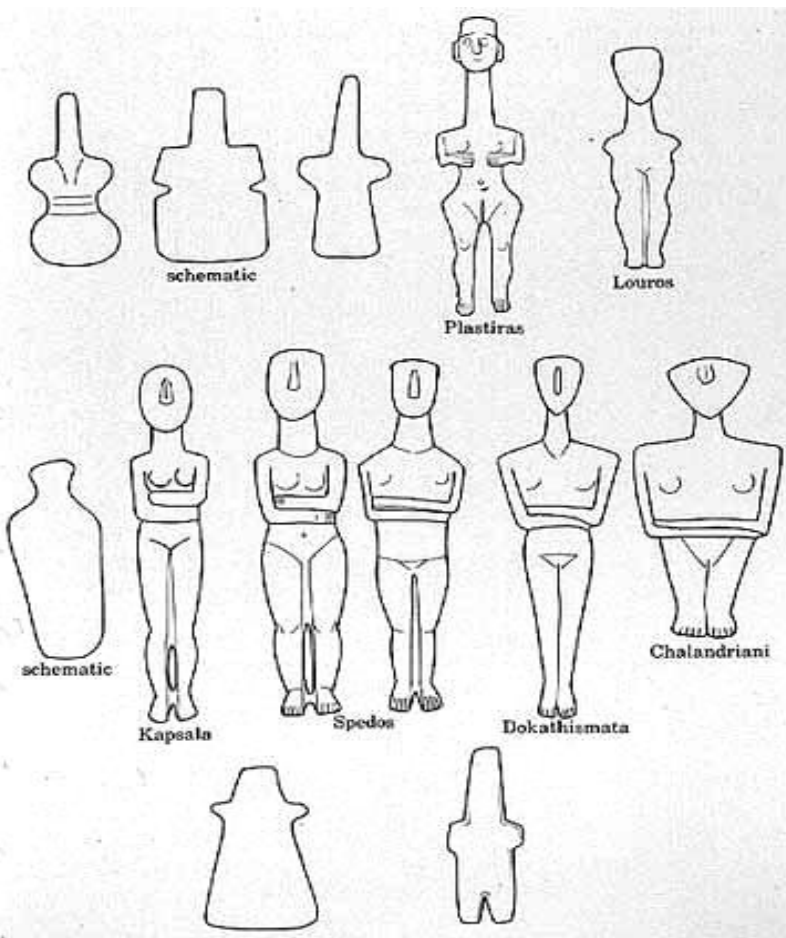

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

Εξέλιξη και Τυπολογία.

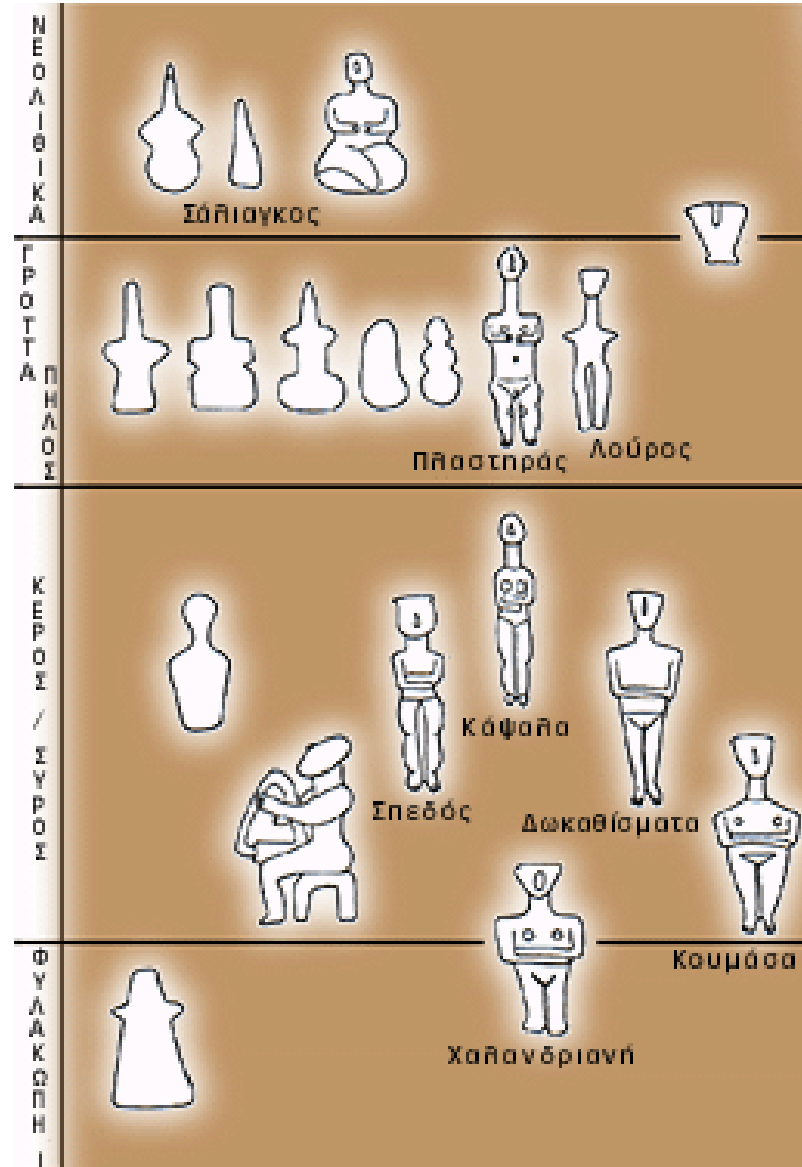
Νεολιθική

ΠΚ Ι

ΠΚ ΙΙ

ΠΚ ΙΙΙ

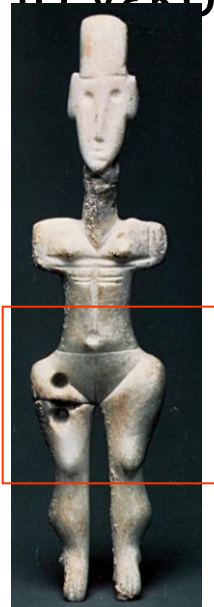

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

Ερμηνεία – Δεδομένα

Παρόλο που βρίσκονται κυρίως σε τάφους, χρησιμοποιούνταν για μεγάλο διάστημα πριν τον ενταφιασμό τους με το νεκρό.

Οπές επιδιόρθωσης

Σχετίζονται με λατρεία και λατρευτικές δραστηριότητες, και όχι με καθημερινές δραστηριότητες.

Ειδωλοπλαστική - Μικροπλαστική

Λίθινα ανθρωπόμορφα κυκλαδικά ειδώλια

Ερμηνεία – Υποθέσεις

Χρησιμοποιούνταν ως (α) κούκλες για παιχνίδι, (β) ειδώλια θεοτήτων σε λατρευτικές τελετουργίες, (γ) ειδώλια πιστών που αφιερώνονταν ως τάματα.

Απεικονίζουν (α) λατρευτές, (β) θεότητες, (γ) ήρωες ή νύμφες, (δ) συγγενείς του νεκρού, (ε) ψυχοπομπούς, (στ) υπηρέτες / παλλακίδες.

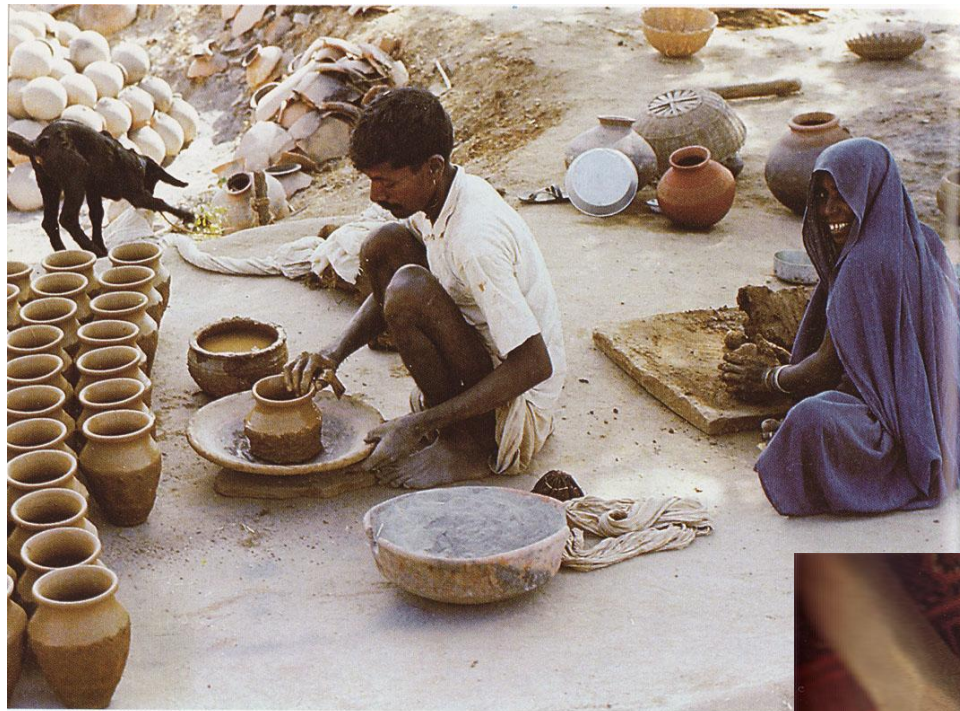
Οικονομία - Διατροφή

Δημητριακά, όσπρια, ελιά-λάδι και αμπέλι-σταφύλι-κρασί συνιστούν πλέον τη Μεσογειακή Πολυκαλλιέργεια: βάση της μεσογειακής διατροφής για τα επόμενα 4.000 χρόνια (οπότε εισάγονται καλαμπόκι, πατάτα, ντομάτα).

Ποικιλία καλλιεργειών σημαίνει:

- 1) Καλύτερη κατανομή των γεωργικών δραστηριοτήτων για έναν αγρότη: θέρος (Ιούν.), τρύγος (Αυγ.-Σεπτ.), λιομάζωμα (Δεκ.)
- 2) Καλύτερη εκμετάλλευση διαφορετικού τύπου εδαφών σε διαφορετικά υψόμετρα και σε διαφορετικά μικροκλίματα
- 3) Καλύτερη αντιμετώπιση κακών σοδειών ή κλιματικών αντιξοοτήτων
- 4) Μεγαλύτερες δυνατότητες αποθήκευσης αγροτικού πλεονάσματος (στα όσπρια-δημητριακά προστίθενται λάδι-κρασί)

Τεχνικές – Αγγειοπλαστική

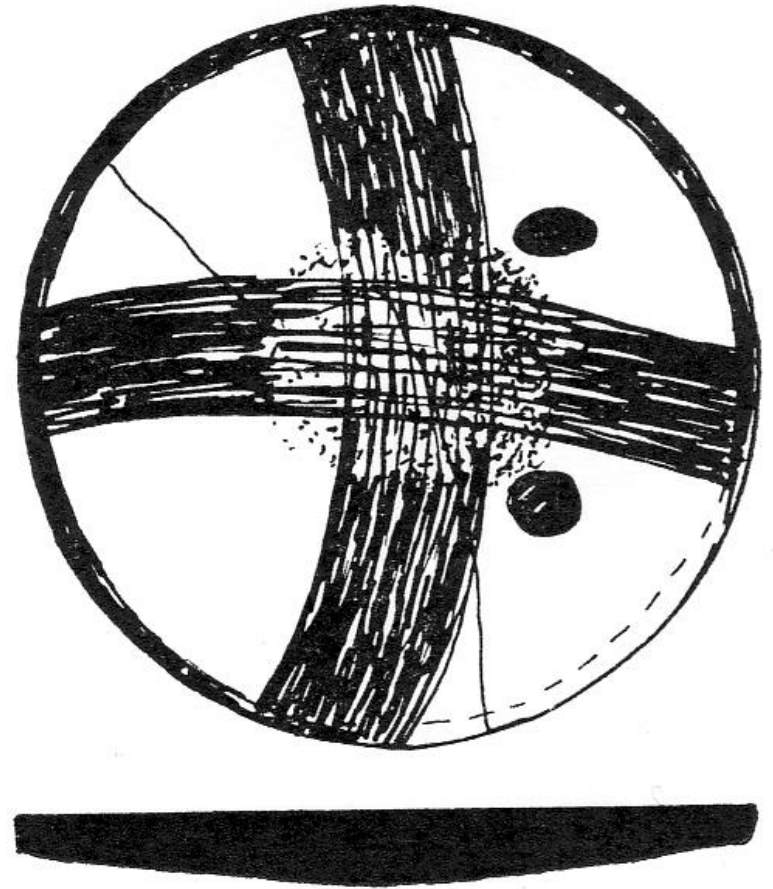
Πλάσιμο αγγείου στο χέρι
(όχι τροχός)

Πλάσιμο με λωρίδες πηλού

Τεχνικές – Αγγειοπλαστική

Στην Κρήτη εμφανίζεται ο αργός (βραδυκίνητος) τροχός κατά την ΠΜ ΙΙ φάση.

Μύρτος Ιεράπετρα

Τεχνικές – Σχήματα Αγγείων

Ανοιχτά αγγεία
(διάμ χείλους > διαμ κοιλιάς)

Κλειστά αγγεία
(διάμ χείλους < διαμ κοιλιάς)

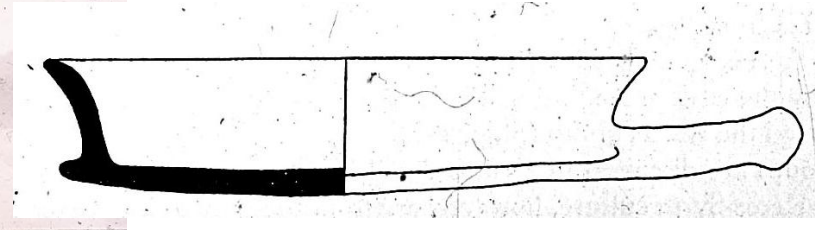
Σχήματα Αγγείων (ΠΧ ΙΙ)

Κυκλάδες

Τηγανόσχημα Αγγεία

Χαλανδριανή.

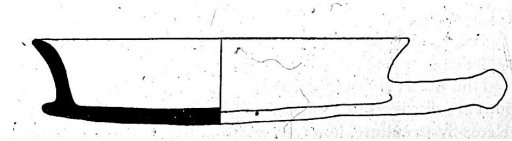

Σχήματα Αγγείων (ΠΧ

II)

Τηγανόσχημα Αγγεία – Ερμηνείες:

- 1) Τηγάνι. Όμως δεν έχει ίχνη καύσης, και η διακόσμηση είναι στη βάση.
- 2) Καθρέπτης με την προσθήκη νερού. Όμως διακόσμηση στη βάση.
- 3) Τύμπανο με μεμβράνη. Όμως το ηχείο είναι μικρό, κλειστό και αβαθές, και απουσιάζουν οπές για το δέσιμο της μεμβράνης.
- 4) Πύραυνο-θυμιατήρι για κάρβουνα. Όμως δεν έχει ίχνη καύσης.
- 5) Ειδώλιο(;). Όμως έχει σαφή χρηστική διάσταση (τοιχώματα, χείλη, λαβές).
- 6) Πώμα. Η μόνη θεωρία που εξηγεί ικανοποιητικά το σχήμα και τη διακόσμηση.
- 7) Παραγωγή αλατιού(;). Εξηγεί το σχήμα, και το είδος της διακόσμησης (θάλασσα, ψάρια), όμως διακόσμηση στη βάση.

Χαρακτηριστικά της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού σε όλο το Αιγαίο:

- 1) Πρώιμη αστικοποίηση (μεγάλοι οικισμοί με δρόμους, πλατείες, οχυρώσεις, έργα κοινής ωφέλειας, δημόσια κτίρια)
- 2) Σημασία θαλάσσιων επικοινωνιών (παράλιοι οικισμοί, ομοιώματα & παραστάσεις πλοίων, θαλάσσια διακίνηση αγαθών)
- 3) Σύνθετη κοινωνική οργάνωση (δημόσια μνημειώδη κτίρια, πρωτεύοντες και δευτερεύοντες οικισμοί)
- 4) Κοινωνική ανισότητα (ταφικά κτερίσματα, σφραγίσματα και έλεγχος σε αποθηκευμένα προϊόντα και αγαθά)
- 5) Παν-Αιγαιακή κοινή (αντικείμενα που ανταλλάσσονταν και διακινούνταν σε μεγάλες αποστάσεις).

Πρωτοελλαδική III

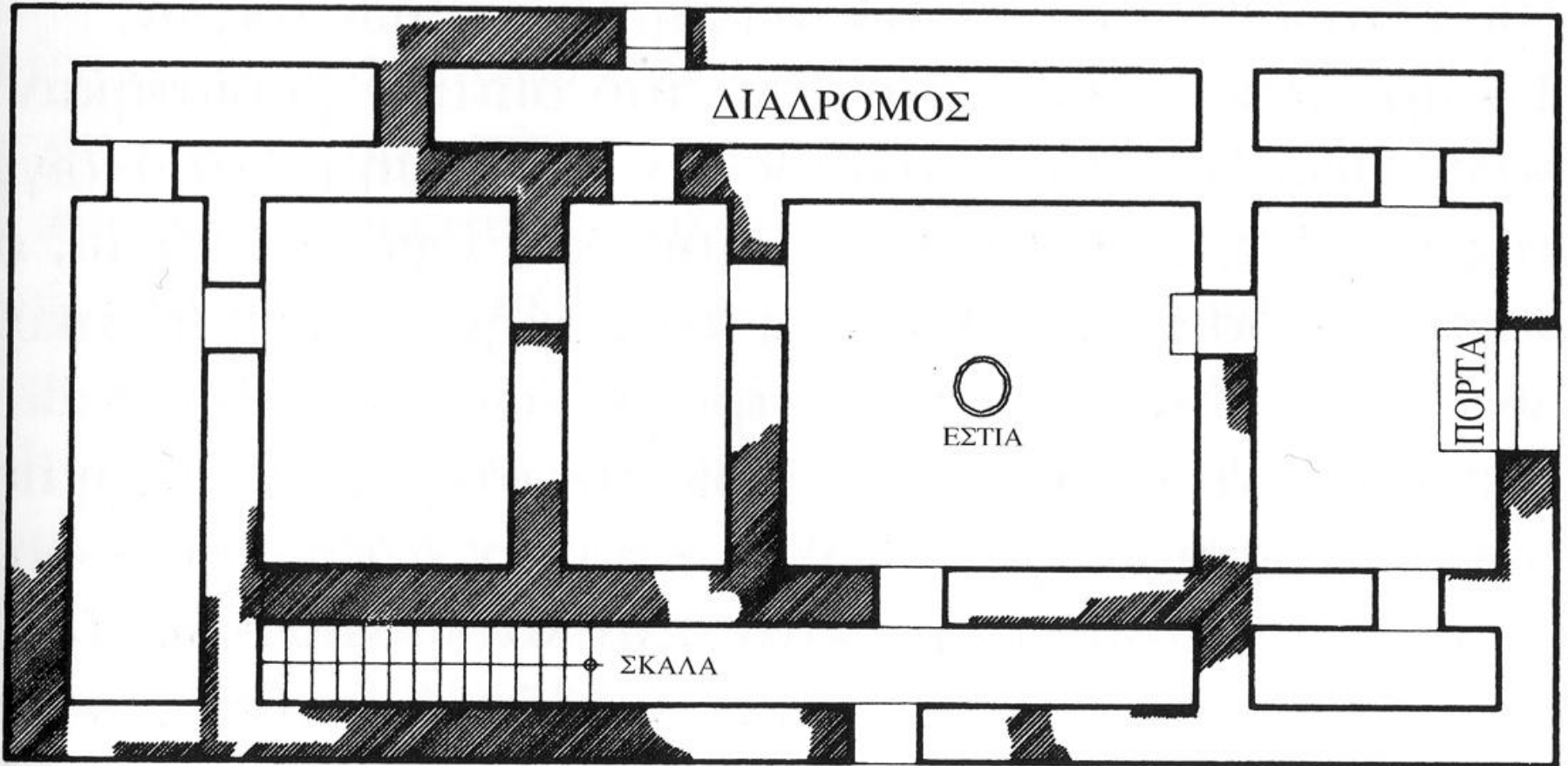
Ηπειρωτική Ελλάδα

Νέα στοιχεία που υποδηλώνουν πολιτισμική αλλαγή στην ΠΕ III φάση:

- 1) Εγκατάλειψη των Κτιρίων με Διαδρόμους
- 2) Ευρεία διάδοση αψιδωτών κτιρίων
- 3) Τάφοι εντός οικισμών και ένας νέος τύπος τάφου (**τύμβος**)
- 4) Εισαγωγή και χρήση ταχύστροφου κεραμικού τροχού
- 5) Εμφάνιση νέων κεραμικών τύπων:
 - (α) «Ανατολική» κεραμική (Ομάδα Λευκαντί)
 - (β) Μινυακή κεραμική
 - (γ) «Αδριατική» κεραμική

Κατοικία

4) Το Κτίριο με Διαδρόμους εκλείπει από το τέλος της ΠΧ ΙΙ.

Πρωτοχαλκή III

Συμπέρασμα

Υπάρχουν στοιχεία για αναστατώσεις και πολιτισμικές αλλαγές στο τέλος της ΠΧ II ή κατά τη διάρκεια της ΠΧ III.

Δεν μπορούν όμως να αποδοθούν απαραίτητα και σε όλες τις περιπτώσεις σε πολέμους, συγκρούσεις, κατακτήσεις ή καθόδους φυλών.

Ίσως συνδυασμοί αιτίων:

- 1) Σεισμοί και φυσικές καταστροφές
- 2) Επιδημίες, σιτοδείες
- 3) Κοινωνικές συγκρούσεις
- 4) Οικονομικοί ανταγωνισμοί μεταξύ θέσεων